

JUBILÆUM

1992
2022

TINGEN

Afdelingsblad for idéhistorie

TINGEN – FORÅR 2022

Særudgave: Jubilæum, 30 år

TINGEN er idéhistories afdelingsblad.

Vi modtager artikler, anmeldelser,
essays, kritik, overvejelser, interviews
o.a. på ide.tingen@gmail.com.

Du kan også kontakte os på facebook.

Trykt af AU TRYK

1. oplag

Jubilæumsredaktion

August Valeur

Kristian Thuesen

Layout

Ida Katinka Ploug

For 30 år siden manifesterede Tingen-i-sig-selv sig. Vor spæde studies afdelingsblad så dagens lys i 1992 og har sidenhen udviklet sig til Tingen, som vi kender det i dag - et fast inventar på idéhistorie. I denne jubilæumsudgivelse hyldes historien og idéerne de studerende imellem; vi er i redaktionen anno 2022 gået på eventyr i Tingens arkiver for at hive de støvede skrifter ud af mørket.

Teksterne er udvalgt efter en række kriterier. Først og fremmest har det været os magtpåliggende at ville vise, hvordan Tingens akademiske ambitioner har rykket sig gennem årene. I de tidlige udgivelser kan man finde gløgg-opskrifter, tegneserier og krimiføljetoner (Mordet på madrassen, Donnerwetter på sporet af den ulykkelige bevidsthed, m.m.), manifester, brevkasser og side 9-tegninger med bl.a. Nietzsche, Heidegger og Schanz. Det ser vi ikke længere. I dag lægges der større vægt på faglighed.

Vi har også kigget efter de steder, hvor idéhistorien som disciplin er blevet udlagt, kritiseret og udviklet indefra både af studerende eller undervisere.

Sidst - men ikke mindst - er der artikler, som vi har fundet særligt interessante for deres idéhistoriske perspektiv og værdi.

Bidragene er arrangeret kronologisk.

INDHOLD

- 1 Leder
Af Redaktionen
Tingen 1992
- 2 "Refleksioner under sommerrejse i Europa 1989"
Af Hans-Jørgen Thomsen
Tingen 1992
- 4 "Plankton - En underkendt filosof"
Af B.G. Pedersen
Tingen 1992
- 6 "Dear Earthling"
Ukendt forfatter
Tingen 1994
- 7 "Opgaveskrivning - om at improvisere"
Af Lars Gorzelak Pedersen
Tingen 1999
- 10 "Opråb til lokumsluskerne"
Af Mads Zaar Riisberg
Tingen 1999
- 11 "Kærgården, en liter mælk og en pakke toast"
Af Mads Zaar Riisberg
Tingen 1999
- 13 "Hvordan går det?"
Af Henrik Dresbøll
Tingen 1999
- 18 "Et par ord om studiemiljø"
Af Anders Dræby Sørensen
Tingen 2000

- 22 “Interview med Hans-Jørgen Schanz”
Af Allan Olesen & Jakob Bek-Thomsen
Tingen 2002
- 28 “Interview med Mogens Wegener”
Af Allan Olsen og Jakob Bek-Thomsen
Tingen 2002
- 30 “Idéhistorikere i kamp mod terrorismen”
Af Katrine Bonde & Tina Myrup
Tingen 2003
- 32 “Bibelenes mest avancerede drabsmetoder”
Af Stine Grumsen
Tingen 2004
- 35 “At modstå historien”
Af Benjamin Marco Dalton
Tingen 2005
- 40 “Apropos ideologier”
Ukendt forfatter
Tingen 2005
- 41 “Gud som kognitiv realitet”
Af Christian Verdoner Larsen
Tingen 2009
- 46 “Idealisme, Løgstrup og Gudserkendelse”
Af Thorbjørn Friis
Tingen 2009
- 47 “Kritik, kritik, kritik eller kritik?”
Af Thomas Palmelund Johansen
Tingen 2009

- 51 “Mere Girl Power...!”
Af Mette Ka
Tingen 2010
- 55 “Det idéhistoriske blik”
- Om Arthur Lovejoy og idehistorie
Af Christian Verdoner Larsen
Tingen 2010
- 58
“I saw the best minds of my generation destroyed by Wikipedia”
Af Christoffer Basse Eriksen
Tingen 2010
- 63
“Test dig selv – faglig eller farlig?”
Af Anne Vestergaard & Amalie Dybro Møller
Tingen 2016
- 65 “Sarah Gamp og Florence Nightingale”
Af Linnea Høyer
Tingen 2017
- 70 “Feminismens fællessprog”
Af Olivia Lyhne
Tingen 2017
- 73 “Vil du på udveksling i Paris?”
Af Rødderne den Arkivariske Front
Tingen 2017
- 87 “Udødelighed”
Af Ella Wiberg
Tingen 2020

Vi er vidner til en begivenhed i filosofiens historie: TINGEN I SIG SELV er blevet genstand for den menneskelige erkendelse. Krigshænger, mure smuldrer, grænser svinder bort og faner falmer. I historiens nådesløse metamorfose forvandles enhver Sag til hvad den før markerede dissens til. Frem toner TINGEN som virkelighedens vidnesbyrd om sig selv. TINGEN der ikke lader sig fastholde i nogen Sags tjeneste, fordi den aldrig er identisk med sig selv, thi det bemærkelsesværdige ved TINGEN er ikke hvordan den er, men at den er!

Historiens kontingens har villet, at TINGENS i-sig-selv-væren skulle materialisere sig i instituttets jubilæumsår, der samtidig markerer et sammenfald af brud og kontinuitet: hvis det fadermord der i sin tid gav instituttet identitet er glemt til fordel for en geninstiftelse af den gamles institution, så har den Sag instituttet var identisk med til gengæld opløst sig i en emfatisk tabserfaring. Men hvor denne værens-glemsel truer med at føre os ud på det metafysiske overdrev, fremtræder TINGEN som mulighedsbetingelsen for bemestring af tabserfaringen. Tro ikke derfor, at TINGENS sider er åbne for alle der får lyst til at skrive sjofelheder på deres fedtede slikpapir, for derefter at proppe det i TINGENS brevkasse (som hænger på institutgangen ved opslagstavlen). Men TINGEN er derimod for enhver, der har noget at sige og for samtlige, der har noget at skulle have sagt.

TINGEN er kort sagt et seriøst tidsskrift, der vil markere sig som den førende eksponent for idehistorisk forskning (hvorfor der selvfølgelig ikke vil blive afset plads til studentikos humor). Lad så blot det monstrøse organ "Slagmark" anakronistisk råbe op om utidig konkurrence i markedets tidsalder, mens de klynger sig til deres udpinte krigsmetaforer, skønt de hellere vil klø folk på ryggen i håb om, at de klør igen.

Om man abonnerer på en mistænkkelig hermeneutik eller en struktureret lingvistik, en selvbegrænset tragik eller en emanciperet dialektik; det er alltsammen forgæves, hvis ikke man abonnerer på TINGEN I SIG SELV!

REDAKTIONEN

10

REFLEKSIONER UNDER SOMMERREJSE I EUROPA 1989.
 KLIP FRA KOMMENDE ANTOLOGI MED TITLEN "DET MODERNE VILKAR".

Sproget er tørret ind
 til det næsten ingenting
 og selv Wittgenstein
 tar sig en grog til

Giv bevidsthed et skud for boven
 lad sproget sive ud med badevandet

Skulle nogen melde
 storm så sig til dem
 at det højst blir en storm i et glas vand

- - -

Stederne er forsvundet
 provins blotter
 sit sataniske grin i stedet

Man har flyttet rundt på inventaret
 så det ikke længere foreligger
 som andet end stykgods

En gammel betydning
 viser sit abehoved
 og jeg iler forbi
 for at undgå angsten

I det fjerne melder torden sig
 sagtnodigt og om lidt
 drypper træerne af vand

- - -

Der foreligger tegn på liv
sagde radarchefen til kantinedamen
så vi forbereder alligevel festmiddagen
for kommandanten
hvis gæsterne udebliver
henretter vi dem uden dom
kommer de, tilføjede han velbegrunder
henretter vi dem
Vi henretter dem, bekræftede jeg lettet,
som tegn på liv

- - -

d. 22.4.92

Hans Jørgen Thomsen

PLANKTON - en underkendt filosof
af B.G. Pedersen

Det har i mine læsninger af værker fra den græske oldtid gang på gang slået mig i hvor høj grad historien synes at have arbejdet for nu så kendte tænkere som Parmenides, Platon og Aristoteles - mens denne historiens gang på den anden side formørker sporene efter ikke mindre betydningsfulde filosoffer - og i blandt disse ikke mindst den store Plankton af Jerusalem. Plankton hører - som Plotin - til de væsentligste læsere af Platon, og han får, som sådan meget stor indflydelse på den tidlige kristendom. Med afdækningen af manikærernes liv og virken synes vi i tilgift langsomt at få et billede af andre lignende, sekterske samfund. Således kan vi takke arkeolog J.E. Hoover for afdækningen af adskillige planktoniske skriftfragmenter, der tilsyneladende har spillet en stor rolle indenfor gnostisk-maritime kredse. Fra et af disse skrifter stammer Planktons måske bedst kendte sentens: "Havet blev min skæbne!"

Planktons indflydelse har været enorm - endskønt de mest karakteristiske planktoniske figurer, "den hysteriske triade" og "det metafysiske øje", kun sjældent genfindes i deres oprindelige form (og som oftest med megen lidt respekt til overs for deres store skaber). Således fik triaden - Planktons forsøg på at præcisere Eros som formidler mellem to verdener² - en afgørende betydning for områdets religiøse liv. Der kan henvises til Jesus, der med stor retorisk patos abonnerer på et planktonisk tankesæt, idet han udbryder: "Elsk din næste som dig selv!" - et næsten ordret citat, der i den just udgivne bibel-oversættelse søges sløret ved ny-fortolkningen: "Vær go'e!" Den tysk-amerikanske filosof og torskespecialist Theodor Felix skriver i sit noget overvurderede 3-bindsværk fra 1914, "10 reasons why my prawn never became a philosopher", at "Muffy fully understood the importance of Planckton's hysterical triad - even though he neglected a reflection considering its transcendental aspects." (bd. 2 p. 314)

Netop disse transcendentale aspekter finder sine udtryk - hos kirkefaderen Augustin, hos den moderne filosofis fader, Descartes, der med sit omdrejningspunkt "Je pense, donc je suis!" leder tanken hen på et ikke mindre væsentligt Plankton-citat, "Jeg tænker mig en stime!" - og helt op i vor tid. Her er det ikke mindst tanken om "øjet", der har vundet indpas. Vi ser hvordan en forgæves kæmpende George Bataille prøver at bryde med sit intellektuelle arvegods ved at materialisere dette øje³ - Oh, du kvieøjede - og indføre det i Simones tarm³. Ikke mindst semiotikken har måtte tage kampen op med den planktoniske triade, idet den her transmutterer via Pierce. Jorge Luis Borges undlader bevidst i sit essay⁴ "Det evige kapløb mellem Akilles og Skildpadden" at anføre Planktons

kommentar til dette kildne problem: "Duo quum faciunt idem, non est idem" - mens Umberto Eco på slet skjult facon citerer Plankton i sin roman "Rosens Navn": "Dette frådende hav omgiver verdens kyster, med brusende bølger slår det mod jordens strande." (p. 300) Jvf. indledningen kan man derfor godt undre sig over, at denne store filosof trods alt ikke er mere berømmet, end tilfældet er. I mange symbolistiske strømninger spores en markant planktonisk indflydelse. Hvad havde vor egen Grundtvig vel været uden denne arv? Man mærker, når Grundtvig skriver -

Da allerstørst var nøden,
du spared ej din Søn,
for syndere fra døden
at bane udvej skøn
dermed på hjælp af nåde
du sikkert pant os gav,
hvor grumt så end mon⁵fråde
det vilde verdenshav

- en slet skjult begejstring for Planktons ode til Poseidon,
"Bølge, vær min Frelsermand!"
Heller ikke Blake fornægter sine rødder -

Jerusalem took the Cup which foam'd in Vala's hand
Like the red Sun upon the mountains of the bloody day,
Upon the Hermaphroditic Wine-presses of Love & Wrath⁶

Naturligvis en hentydning til Planktons sørgerlige endeligt. Og måske ville det være passende at afslutte denne lille ekskurs med et citat af Leonardo Sciascia - direkte møtet på Plankton af Jerusalem - idet jeg personligt og først og fremmest ser tankeren som en tragisk figur, nu på det nærmeste glemt af historien. Det er mit håb, at jeg med dette indlæg har formået at inspirere til videre læsning - måske under Sciascias ord: "Ethvert menneske, der dør tragisk, er i hvert eneste⁷ øjeblik af sit liv et menneske, der vil dø tragisk."

Noter

1. Se også Todd McFarlane: "Early Christianity. Why? And for how long?", Sdr. Omme 1956
2. En lignende problematik tages op i Platons dialog "Symposion"
3. Se George Bataille: "Historien om øjet", p. 104
4. Her refereres til "Jorge Luis Borges - en antologi", Sjakalens Beduinserie 1983
5. DS p. 42-43
6. "Jerusalem", kap. 4, afsnit 88
7. Her citeret efter Carsten Jensen: "Af en astmatisk kritikers bekendelser", Samleren 1992

Dear Earthling

I am a creature from outer space

I have transformed myself into this piece of paper

Right now, I'm having sex with your fingers

I know you like it because you are smiling

Please pass me on to someone else

because I'm really horny

Thanks

**Lars
Görzelak
Pedersen**

har ikke belæg for
at sige hvad han
gør (slet ikke det
han siger i en note
om Morten Riis),
men siger
det alligevel...

Opgaveskrivning

- om at improvisere, om at frembringe et produkt, og hvad der i øvrigt må gøres!

I anledning af at opgave- og eksamenstiden står for døren (og måske, når dét her engang kommer i trykken, i virkeligheden allerede er forbi) bringer "Tingen" her – til glæde (for os selv og) for alle jer derude som døjer en del med at komme i gang med at skrive (ligesom nogle af os) fordi at I ligesom ikke rigtig kan finde de rigtige udgangsbetingelser for en god skriveproces og ligeledes fordi at sproget, specielt måske den danske, jo som bekendt kan være en svær én at mestre – en håndfuld kommentarer gjort af Per Højholt om netop dét at skrive (digte). God fornøjelse – citaterne er udvalgt fra siderne 165-195 i Jette Kromann (red.): "Digtere på bånd 1", Borgen 1966.

KORT OM PER HØJHOLT, 1966 (s. 195): Født 22.7.28. Gift, to børn... opvokset i Esbjerg... kasseret til militærtjeneste. Bibliotekar i Askov på højskolen, dernæst i Norge, så Esbjerg, så Gentofte, så Søllerød, nu boende som forfatter ernæret som forlagskonsulent, redaktør og højskolelærer. Nul legatter, nul priser, bortset fra 10.000 i belønning for "Poetens hoved" og 10.000 senere til fortsat kunstnerisk virksomhed. Nul rejser. Ikke på finansloven. Biblioteksafgift vist 35 kr. Husker ikke.

PH OM AT SKRIVE: (...) Jeg har været ude for, at jeg arbejdede kolossalt godt netop under forkølelser ... Forkølelsen gør en opmærksom på, at man har en krop og en sjæl. Jeg har i lang tid været fast ansat, og arbejdede derfor om natten. Når man har arbejdet i 14 dage om natten er den fysiske form ikke god, men så indtræder der en slags hysterisk tilstand som gør, at man er fuldstændig afslappet hele dagen, intet når ind, og når man så sætter sig til at skrive, kan man alligevel, for man bruger kun kræfter på den side af sagen ... Man går ud fra det skrevne. Jeg skal først og fremmest være i besiddelse af mange ord. Jeg har været udsat for simpelthen at løbe tør ... derfor læser jeg *fantastisk* meget mens jeg skriver. Det er ikke ligegyldigt hvad det er, ikke

poesi, men romaner og tidsskriftsartikler. Man forkaster en del ord, derfor er det nødvendigt at have en del af... Jeg har erfaret, at jeg overhovedet ikke kan skrive, hvis jeg er påvirket af andre former for stimulanser end the¹, og selvfølgelig har jeg prøvet at skrive når jeg kom hjem og havde fået noget at drikke, og det er mig fuldstændig umuligt. Jeg er forøvrigt også helt lige-glad i den tilstand² ... I løbet af de sidste 5-10 år har der indfundet sig en (...) måde at arbejde på (...). En meget hurtig tilblivelsesproces, det kan dreje sig om fra minutter til en halv time (...) og det har sådan set generet mig lidt, fordi jeg kan godt lide den meget lange og langsomme arbejdsproces. Det hænger nok sammen med, at jeg har lært så meget af mine fejltagelser og de dårlige ting jeg har lavet, at jeg kan udnytte det. Ikke i den forstand at jeg kan bruge erfaringerne, men ting man har erfaret kan man lade ligge, og det er det jeg gør ...

I samme øjeblik eet ord er skrevet har man givet retningen, to ord så er retningernes antal halveret, og sådan skærer man efterhånden ned ... Jeg skriver nogle ord ned, som kun for mig har en ladning i øjeblikket i hvert fald. Det er måske en lidt naiv metafysik, men jeg har den idé, at når først ordene står på det samme stykke papir, så skal de nok finde hinanden. I hvert fald er det et faktum som man er alt for lidt opmærksom på, at ligegyldig hvad der sker omkring teksten, så ændrer den sig ikke, det der kan ændre sig er mig. Og det er muligt, at ordene indgår i en kombination af en eller anden art, som bare venter på at jeg skal nå en bestemt tilstand, eller til bestemte erfaringer, som gør at jeg kan tage fat i dem ... Jeg skal være adspredt, og dermed mener jeg, at man skal dække et så stort areal som overhovedet muligt. Man skal have det som jeg bilder mig ind, at en jazzmusiker har det i det øjeblik han improviserer (...) Der oplever man det at kunstværket er færdigt i det øjeblik det bliver til, og at kunstneren hele tiden arbejder under den forpligtelse, at der skal skabes nyt, og det skal forholde sig til det som lige er skabt, og det man skaber nu skal være repræsentativt for det man har skabt og det man vil skabe ... De ord jeg skriver ned, kommer helt tilfældet, og man kan godt sige jeg improviserer. Man noterer et ord og dernæst et som har den modsatte følelsesladning eller den modsatte konsonantkonstellation, sådan at de forholder sig i en vis spændthed til hinanden, og så begynder de måske langsomt at finde sammen. Man skal være meget forsigtig med verberne, fordi de er aktiviserende, de sætter ordene i handling overfor hverandre, derfor er jeg en stor tilhænger af intetsigende udsagnsord, "er", "var", "har" f.eks., fordi de ikke udtaler ret meget ... I samme øjeblik slutningen ligger fast, er det næsten ikke til at arbejde med det foregående, derfor lader jeg den altid hænge i luften ...

Jeg har tit fornemmelsen af, at det at lave skæg giver én temmelig gode

muligheder for at være alvorlig, fordi man er mere uforpligtet (...) Jeg (vil gerne) opfatte mig selv som amatør, med den frihed som det indebærer. Man har ikke pligt til at (...) overholde en stil eller have noget som helst særpræg ...

Jeg har den tabuforestilling, at man ikke må tænke uden at føle, og man må heller ikke føle uden at tænke. Man må sørge for at være et hæmningsløst rod indvendigt, for ellers kommer der ikke noget ud af det ...

Jeg bilder mig ind at jeg kommunikerer ...

Jeg kan da godt være lykkelig, men det er det samme som at være velfriseret, det har sgu ikke så meget at sige ...

Jeg er (...) ikke bange for at efterligne, det har jeg gjort flere gange ...

Der ligger en meget kraftig inspiration i at bruge maskinen ... Nu er det færddigt, nu eksisterer det, ikke spor andet ... Der er kun den glæde at nu har man skabt en ting som i hvert fald eksisterer rent fysisk, og som man synes er sin eksistens værd.

NOTER:

¹Her har der efter al sandsynlighed sneget sig en trykfejl ind i Jette Kro-manns manuskript. PH mener naturligvis ikke "the", men "kaffe" - må vi i den forbindelse have lov at gøre opmærksom på, at blå Amora Brazil er på tilbud i Netto for tiden: "Amora Brazil, lidt kaffe, et smil".

²Tingens redaktion vil gerne fremhæve, at en sådan tilstand af ligegyldighed ingenlunde behøver at være en hindring for at producere et godt resultat. Selveste Johannes Ewald er f.eks. af den opfattelse, at man nu engang skriver bedst hvis man er "nogenledes kold i røven". I øvrigt rinder det mig i hu, at vores egen Morten Riis såmænd også havde lidt af en kæp i øret, da han i sin tid skrev hovedværksopgave, og det kom der da under alle omstændigheder et både sobert og sagligt resultat ud af. Men lad det nu ikke gå op i Vestfyens det hele!

opråb til lokkumsluskerne

Af Mads Zaar Riisberg

Så lad dog for helvede være med at rive i døren når skiven viser rødt – man får jo et chok når man sidder stilfærdigt der og anretter! Hvad fanden er der i vejen med folk der rykker i dørene ind til et toilet, der med al ønskelig tydelighed er optaget? Jeg vil så uendeligt gerne vide hvad der farer igennem hovedet på disse folk, jeg mener, overvejer de et sekund at det er en plausibel antagelse at drejeskiven altid er i stykker, eller skal de i virkeligheden bare skide så meget at de bliver ekstremt utålmodige? Måske er der tale om en omsiggribende farveblindhed, der, hvis den bliver mere udbredt, vil resultere i en uafslædig hiven i, og banken på døre, indtil de folk der rent faktisk sidder på toiletterne får galopperende paranoia, og som følge af dette bliver dybt konstiperede, hvilket kommer til at hæmme deres evne til at læse og optage stof, både åndeligt og fysisk? Eller måske er det en ny form for sadisme eller tarmterror, som praktiseres af en semislumrende Al Queda celle, med en syg sans for humor? Eller måske er studerende på Århus Universitet virkelig ved at føle konsekvenserne af fiberrig kost kombineret med en alt for overdreven brug af kaffe?

Hvad grunden end er, mener jeg dette bør stoppes – så tænk jer nu for fanden om og sig til jeres venner at det ikke er cool at forstyrre folk mens de skider. Det ender galt. ☹

**Mads
Zaar
Riisberg**

er 1. årsstudie,
og nyt medlem af
redaktionen, hvor
han allerede har
skabt sig et solidt
image....

Kærgården

en liter mælk og en pakke toast.

Lad bare Kierkegaard klage over, at tiden er ussel og uden lidenskab. Jeg klager over at den er morderisk, thi der ligger et dræbende princip i at spille andre folks tid. En tur i Storcenter Nord en lørdag eftermiddag har en ubehagelig bekræftende effekt på denne teori.

Der findes næppe noget mere ulogisk end danskere, når de handler ind. Jeg finder, modsat mange andre mennesker, ingen glæde ved at handle, for mig og tusindvis andre studerende, er det bare en tilbagevendende nødvendighed, som vi helst havde været foruden. Men en stor del mennesker tager det som en oplevelse at komme ud at handle, de vil simpelthen ikke undvære lørdag eftermiddags udflugt til Kvickly, Føtex og Netto.

Men det undslipper disse menneskers erkendelse, at de rent faktisk er ude i et morderisk ærinde, idet de i deres apatiske fremfærd sinker vi andre i indkøb af fødevarerartikler til ganske basal selvopretholdelse. Denne tidsfrarøvelse er dybest set et vedvarende og langvarigt mord, der manifesterer sig, når man af vanvare kommer til at reflektere over, hvor meget af ens liv, der går med at handle og stå i kø. Hvis man skal gøre sig håb om bare en smule indsigt i denne menneskegruppes fordærvede syn på ganske almindelig køkultur, må man utvivlsomt udsætte fænomenet for en smule småfilosofisk rendegraveri (fremfor en reel kulegravning).

I den følgende beskrivelse, og autentiske oplevelse, af den handlende mængde, kan man måske svagt ane et af filosofiens grundspørgsmål: Hvorfor?

Disse mennesker, som danskere er flest, finder glæde i skrigende børn, tyve meter lange køer, indkøbsvogne med adfærdsvanskelige hjul og den uigennemskuelige kø, der ofte hersker omkring mælkedisken. Det skal her indrømmes, at dette virvar kan undgås ved at handle ind på de mest obskure tider af døgnet, men i kraft af dovenskab og min egen evne til altid at udskyde tingene til sidste udkald, ender jeg ofte i den situation, at jeg står med en liter mælk og to pakker toast, i en kø der i magnituden minder om et eller andet fra en koncert med et af tidens drengebands. Inden jeg overhovedet når ind til Føtex for at sælge mine surt opsparede flasker, har jeg allerede ved gentagne lejligheder været ved at tabe fatningen, fordi en eller anden handlingshæmmet far, og hans ditto teenagesøn, flere gange umotiveret stiller sig op og glør på vinduer, uden fak-

tisk at gå hen til disse, så de således stopper hele færdslen i storcentrets gader. Da jeg langt om længe har kæmpet mig igennem den udsøgte fornøjelse det er, at sælge halvtørnte ølflasker med cigaretskodder i, bevæger jeg mig modløs og nedbrudt mod indgangen til Føtex. Jeg går målbevidst hen for at få fat på en indkøbskurv, men dette viser sig at være fysisk umuligt, da to nyforelskede har kastet sig over hinanden lige foran disse og på mirakuløs vis også dækker den ene indgang til Føtex. Jeg har efterhånden svært ved at bevare diplomaten, men overvinder min florende afsky for disse tidsmordere, og hører mig selv sige: "Kunne jeg måske lige forstyrre jer et øjeblik, så jeg kan få en kurv og komme ind og handle?" Meget pænt og nobelt, syntes jeg selv. Men uheldigvis afslører mit kropssprog tit min reelle opfattelse af folk, så parret har utvivlsomt hørt det som: "Sikke en udpræget placeringsevne, den er næsten perfekt, kunne I bare have spærret begge indgange så....." Måske var det i virkeligheden det sidste jeg sagde, og måske havde pigen ret i, at jeg kunne have spurgt pænt, men er det forbudt at tænke selv ?

Fra asken i ilden

Da jeg endelig befinder mig i Føtex, er det som slalomløber imellem myriader af knap så målrettede folk. Der er dog to meget målrettede grupper: husmødre og de få studerende, der ligesom jeg ikke har tænkt sig om inden de forlod huset. Men de resterende er en broget masse af ægtemænd der ikke gider handle, Margrethe, Birthe og Hjørdis fra Vanggårdcentrets bingorum og børn med deres egen lille åh-så-nuttede-indkøbsvogn-med-flag-på. Her rammer vi en nerve, børnene ond magt er det, der får forældre til at slæbe børn, hele tre af slagsen, med på indkøb, når man med god samvittighed kunne have læsset dem af hos bedsteforældrene? Men børn kan tilgives, man kan endda tilgive forældrenes eklatante mangel på situationsfornemmelse, men man kan og må ikke tilgive Margrethe, Birthe og Hjørdis, der ret beset, i kraft af deres status som pensionister, kunne have handlet ind på alle mulige andre dage og tider af døgnet! Når man tre mennesker, med hver sin indkøbsvogn, tager opstilling imellem to frysediske, skal man ikke have den store grafregner frem, for at fastslå at det vil skabe en "trafikprop". Mens folk syder og bobler, ser det hele dog ud til at gå hen over hovedet på Hjørdis, der uanfægtet bræger videre om de svesker og den portvin, hun vandt sidste gang der var banko.

Da jeg føler at afmagtens tårer begynder at presse sig på, sætter jeg roligt mine varer tilbage på deres pladser, og bevæger mig nedslået mod informationsudgangen. Jeg går mod kiosken, og betaler 34,25 for Kærgården, en liter mælk og en pakke toast, Gud bevare døgneren.....

Henrik Dresbøll

havde egentlig et
indlæg mere.
Det var imidlertid
ikke muligt at læse
dette.

Bemærk herfor
paradigmeskiftet i
layouterstolen, der
kan betyde at
word 7,0-tekster
fremover vil kunne
læses. Men at Mac
i stedet for bliver
problemet. Vedlæg
udprint...farvel

Hvordan går det?

Det gælder om at forestille sig, hvordan forskellige personer ville besvare spørgsmålet "Hvordan går det?". Legen blev første gang leget sammen med Paolo Fabbri, Nino Buttitta, Jean Petitot, Omar Calabrese, Furio Colombo, Marco Satambrogio, Enzo Golino, Mario Andreose, Enrico Mistretta, Giovanni Manetti, Francesco Marsciani, Constantino Marmo, Andrea Tabarroni, Isabella Pezzini, Daniele Barbieri, Loreta Somma, og senere med Vittorio Volterra, Fausti Curi, Giampiero Cerutti, Salvatore Romano, og det samlede Faculty på Johns Hopkins University i Bologna. Jeg har siden genbrugt de forskellige bidrag på min egen facon.

Ikaros: "Knusende godt." Proserpina: "Jeg følger mig lidt nede." Prometheus: "Jeg har lidt ondt i leveren." Theseus: "Det hænger i en tråd." Ødipus: "Mor er glad." Damokles: "Det kunne gå meget værre." Priapus: "Det er et stift stykke." Odysseus: "Vi sidder på den høje hest." Homer: "Det ser sort ud." Heraklit: "Det går, det går...." Parmenides: "Det går ikke." Thales: "Jeg står i vand til halsen." Epimenides: "Jeg ville lyve, hvis jeg fortalte dem det." Gorgias: "Tjah." Demosthenes: "Det er svært at sige." Pythagoras: "Lidt firkantet." Hippokrates: "Bare man har sit gode helbred..." Sokrates: "Det ved jeg ikke." Diogenes: "Det er et hundeliv." Platon: "Ideelt." Aristoteles: "Jeg føler mig i form." Plotin: "Guddommeligt." Catallina: "Så længe det varer..." Epikur: "Galt i halsen." Mutius Scaevola: "Bare de ville give mig en hånd..." Attilius Regulus: "De kan ikke røre mig." Fabius Maximus: "Lige et øjeblik...." Julius Cæsar: "De ved, man lever jo for sine børn..."

Lucifer: "Som Gud befaler." Job: "Jeg klager ikke." Jeremias: "Hvis de vidste...nu skal de høre..." Noah: "Et hav af besværligheder." Onan: "Man må stille sig tilfreds." Moses: "Jeg har fået horn i panden." Den Hellige Antonius: "Udsigten er fin..." Keops: "Jeg skal bare have en lille plads i solen." Scheherezade: "Jo, kort fortalt...."

¹ Teksten stammer fra tekstsamlingen: *Hvordan det ender hvordan det begynder*. Udvalgte essays 1958-1998. Udvalget, samt oversættelsen, er forestået af Thomas Harder, København: Forlaget Forum, 1998. Teksten står endvidere i afsnittet med rammetitlen 'Lærde divertissementer', s. 323-326. Legen er i høj grad anbefalelsesværdig. Leg den eventuelt også på tid, sådan at dysten står mellem 2-3 hold, hvor vinderholdet er det hold der hurtigst får kondenseret den pågældende persons væsensside sammen i short-sentens-form gerne af morsomt tilsnit. Her er lidt at varme op på.

Boetius: "Jeg trøster mig..." Karl den Store: "Jeg glæder mig til jul."
 Dante: "Jeg er i den syvende himmel." Averroë: "Jeg har det godt, jeg har det dårligt." Abélard: "Sikke et gilde!"
 Jeanne d'Arc: "Det er varmt." Thomas Aquinas: "Godt, hvis jeg skal prøve at opsummere..." Occam: "Godt, antager jeg." Nostradamus: "Hvornår?" Erasmus: "Vanvittigt godt." Colombus: "Vi fortsætter..."
 Alberti: "Der er et perspektiv i det." Kopernikus: "Godt, med himmelens hjælp." Lucrezia Borgia: "Vil De ikke have en drink først." Giordano Bruno: "Uendeligt godt." Lorenzo de'Medici: "Storslået." Descartes: "Godt, tænker jer." Berkeley: "Godt forekommer det mig." Hume: "Godt, tror jeg." Pascal: "De ved, jeg gør mig så mange tanker..." Henry VIII: "Jeg har det fint, tak, men min kone..." Galileo: "Det løber rundt." Torricelli: "Sådan op og ned." Pontormo: "På skønneste måde." Desdemona: "Så trygt som at sove med to hovedpuder." Vivaldi: "Efter årstiden." El Greco: "Alting går skævt for mig." Newton: "Regelmæssigt." Leibniz: "Det kunne ikke gå bedre." Spinoza: "I substansen, godt." Shakespeare: "Som man behager." Hobbes: "Ulvetider." Fontenelle: "Nogle har det godt, nogle har det skidt." Vico: "Det går, og det kommer." Papin: "Der er for meget tryk på." Montgolfier: "Der er for lidt tryk på." Franklin: "Jeg er helt elektrisk." Robespierre: "Jeg har helt tabt hovedet." Marat: "Bare jeg får mit daglige bad..." Casanova: "Jeg kommer."

Schlieman: "Dybest set, godt." Goethe: "Det er lidt mørkt." Beethoven: "Hvad siger De?" Schubert: "Afbryd mig ikke, for Guds skyld!" Novalis: "Det er en ren drøm." Leopardi: "Gør De nar?" Foscolo: "Efter døden, bedre." Manzoni: "Gudskelov, godt." Sacher-Masoch: "Gudskelov, dårligt." Sade: "Jeg har det fint." D'Alembert og Diderot: "Det kan man ikke sige med få ord." Kant: "Situationen er kritisk." Hegel: "Sammenfattende, godt." Schopenhauer: "Det skorter ikke på vilje." Cambronne: "Reverenter talt..." Marx: "Det kommer til at gå bedre." Paganini: "Det har jeg allerede sagt." Garibaldi: "Jeg har tusind gode grunde til at være tilfreds." Darwin: "Man tilpasser sig." Livingstone: "Jeg føler mig lidt fortabt." Nievo: "Jeg skal sige Dem, da jeg var lille..." Nietzsche: "Hinsides godt og ondt, tak." Mallarmé: "Terningen er kastet." Proust: "Hver ting til sin tid." Henry James: "Det afhænger af synspunktet." Kafka: "Jeg føler mig som et kryb." Musil: "Sådan da." Joyce: "Fine, yes, yes, yes." Nobel: "Bragende godt." Larousse: "Kort sagt, dårligt." Madame Curie: "Strålende." Dracula: "Jeg har fået bid."

ge tilstand ikke er god." Wittgenstein: "Det må vi hellere lade være med at tale om." Cantor: "Alt i alt, godt." Picasso: "Det er sådan lidt i perioder." Lenin: "Hvad vil De have, jeg skal gøre?" Hitler: "Måske har jeg fundet en løsning." Heisenberg: "Det kommer an på." Pirandello: "Ifølge hvem?" Hilton: "Folk kommer, folk går." Sotheby: "Fortryllende." Michaelstaedter: "Jeg gør en dyd af nødvendighed." Bloch: "Jeg håber det bedste." Gallup: "Nu skal jeg spørge." Freud: "Lad mig høre." D'Annunzio: "Det er en lyst." Popper: "Prøv ad, så går det galt." Lacan: "Ca va." Carducci: "Ca ira." Ungaretti: "Godt (ny linie) tak." Fermi: "Det må spalte eller bære." Foucault: "Hvem?" Queneau: "Udmærket tak, tak udmærket, duma kært tek, mær tuke dag, gæk dam ret u." Camus: "Det er en ren pest." Mishima: "Lidt tom i maven." Eichmann: "Jeg føler mig opløftet..." Vittorio Emanuele III: "Bryd Dem ikke om mig." Pithecanthropus: "Der er stadig en smule hale, vi må vente lidt endnu." Metusalem: "Jeg holder ud." Mitridates: "Man vænner sig til det." Chrysippos: "Hvis det er dag, går det godt, men det er dag, så går det godt." Apulejus: "Ih, årh!" Johannes Døberen: "Fint, nu kommer strippnummeret!" Kleopatra: "Det trykker lidt for brystet" Jesus: "Jeg overlever." Lazarus: "Jeg føler mig meget oplivet." Judas: "Jeg kunne kysse hele verden." Pilatus: "Tja, den ene hånd vasker den anden." Sankt Peter: "Jeg er helt oppe i skyerne." Apostelen Johannes: "Det er forbi." Nero: "Se, hvor det stråler." Sankt Laurentius: "På den ene side, godt." Konstantin: "Jeg korser mig." Muhammed: "Dårligt, jeg tager en tur op i bjergene."

Ludwig: "Jeg er på diæt." Savonarola: "Jeg har ikke godt af al den røg." Orlando: "Undskyld, men jeg har så rasende travlt." Hieronymus Bosch: "Uhyrligt." Cyrano: "Jeg følger min næse." Volta: "Mere eller mindre." Malthus: "Sikke et mylder." Winkelmann: "Et klassisk spørgsmål." Napoleon: "Jeg føler mig isoleret." Dickens: "Strengt tider, men jeg har store forventninger." Daguerre: "Det tegner godt." Lumière: "Pas på toget!" Gandhi: "Det skorter ikke på appetit." Agatha Christie: "Gæt." Einstein: "I forhold til hvem?" Stakanov: "Jeg glæder mig sådan til sommerferien." McLuhan: "Halvt af hver." Eliot: "Livet er en vildmark." Heidegger: "Was Heisst gehen?" Austin: "Godt, det sværger jeg på." Searle: "Er det et spørgsmål?" Rawls: "Der er dem, der har det værre." Barnard: "Bare man har hjertet på rette sted." Raquel Welch: "Jeg føler mig lidt tung om hjertet."

Leonardo svarer med et gådefuldt smil, som man kan fremføre mimisk.

Anders
Dræby
Sørensen

Et par ord om studiemiljø

Studiemiljøet er i stigende grad kommet på dagsordenen for landets videregående uddannelsesinstitutioner. Dette skyldes ikke mindst at samme har vist sig at være væsentligt for forståelsen af det studiefrafald, der for indværende præger disse institutioner i større eller mindre grad.

Også ved Institut for Idéhistorie har der indfundet sig en tiltagende problematisering af studiemiljøet, hvilket blandt andet er kommet til udtryk i at fagudvalgtet på stedet i foråret afholdt et større møde for de studerende om samme. Tilsvarende har studiemiljøet været et væsentligt punkt på dagsordenen for studienævnet i indværende år.

Det nærværende er et forsøg på at problematisere studiemiljøet med udgangspunkt i de diskussioner, der i det forgangne år har fundet sted ved Institut for Idéhistorie og i de erfaringer som undertegnede har gjort sig med samme som studerende og studievejleder på stedet. Udgangspunktet er med andre ord, at studiemiljøet på Idéhistorie kun kan problematiseres med udgangspunkt i de forhold, der særligt karakteriserer Idéhistorie som Institution og Studie. Det betyder ikke at studiemiljøets tilstand alene er afhængigt af de institutionelle og studiestrukturelle forhold. Den er i lige så høj grad afhængig af de studerende, der således ikke blot skal serviceres med et godt studiemiljø, men i lige så høj (om ikke større) grad selv må engageres i styrkelsen af samme.

At problematisere studiemiljøet er nu ikke hverken ensidigt at problematisere størrelser som det faglige eller det sociale miljø på studiet. Snarere må disse elementer ses i deres relation som et kompleks, der er forbundet med nogle studiestrukturelle forhold og institutionelle rammer og er indfældet i en eller flere bredere historiske kontekster. Uden at gøre det nærværende til en teoretisk refleksion over fænomenet studiemiljø kan denne lille indledning bruges til at åbne op for en række forskellige (men langt fra udtømmende) perspektiver på nogle træk ved det, der følgende skal beskrives som studiemiljøet på Idéhistorie.

Studiestrukturelt perspektiv - The loneliness of the long distance runner

Idéhistoriestudiet er karakteriseret ved en høj grad af studiestrukturel fleksibilitet, hvilket giver den enkelte studerende mange bevægelesmuligheder i forbindelse med gennemførelsen af studiet og dermed også et stort egenansvar for samme. For nogle en faktor, der hurtigt får dem skræmt bort til studier med en større ekstern dirigering af studieforløbet, for andre en sovepude til at hutle sig igennem noget, der lyder lidt bohemisk og farligt og for atter andre en mulighed for at bevæge sig ud på en intellektuel legeplads.

Bagsiden af den store studiestrukturelle fleksibilitet og faglige bevægelsesfrihed er for mange studerende en tendens til en isolation fra snarere end en integration i det sociale miljø blandt de (med-)studerende. Værst rammes de mere ambitiøse og perfektionistiske studerende, der vælger at transformere fleksibiliteten til en fuldtids opgaveforberedelse, der kommer til at fylde et helt semesters studietid. For nogle af disse studerende kommer isolationen med bøgerne så til at give bagslag i form af en tiltagende ensomhed. Eventuelt omfortolkes denne ensomhed til et integralt element i fordybelsen - filosoferede måske ikke både Heidegger og Wittgenstein i en afsides bjerghytte osv. Problemet med ensomheden opstår i det øjeblik, den ikke er et valg men et fravalg af tid til studiekammerater, venner, kæreste og familie mv. Men når den melder sig som et sådant problem, befinder den studerende sig ofte i en "ond isolationscirkel" med opgaveskrivning mv, som det er svært at bryde ud af. Samtidig oplever disse studerende ofte svære koncentrationsproblemer på trods af (eller fordi) de bruger al deres tid på læsning. Det der skulle være fordybelse viser sig som noget helt andet.

Institutionelt perspektiv

Studiemiljøets tilstand (hvilket også gælder de positive aspekter, omend de ikke underspilles for nærværende) er ikke blot studiestrukturelt betinget, men kan tillige anskues i et institutionelt perspektiv. Hermed foretages en perspektivering, der anskuer studiemiljøet i dets samspil med dets rumslige rammer, det værende sig såvel den fysiske/arkitektoniske som den organisatoriske indretning. At de fysiske mulighedsbetingelser for et studiemiljø på idéhistorie ikke er optimale er ingen nyhed, men at de studerende, der direkte oplever fraværet af disse betingelser (blandt andet i form af fraværet af et studenterrum) ikke udnytter de organisatoriske muligheder på stedet til at forsøge at ændre på samme er noget helt andet. Om ikke andet siger det måske noget om at universitetet er organiseret på en måde, der ikke længere tager højde for hvilken type af studerende, der befinder sig på stedet. At det eventuelt ikke er det er nu ikke nødvendigvis noget, der skal peges fingre ad.

Studerende anno 2000

Den aktuelle studerende er af ikke af en karakter, der forstår sit studie og dets rammer som noget, det i høj grad selv må skabe sig. Snarere er samme et tilbud blandt mange andre, som man kan vælge at tage imod som en vare på lighed med alt muligt andet (som man kan bruge for at skabe sig selv). Attituden er en forbrugersmentalitet og studiemiljøet er noget, der forventes at følge med som element i den pakke man får i hænderne, når man har valgt at tage lige netop den eller den uddannelse. Dermed bliver studiemiljøet også i høj grad noget institutter og institutioner skal servicere de studerende med for at holde på dem og sikre at de ikke vælger et andet uddannelsesstilbud eller endnu værre bliver taxachauffører eller gedehyrder og således helt falder uden for det samtidige videnssamfunds idealer.

Dette kan universitetets ældre generationer så begræde. Ikke mindst fordi de nu lige pludselig skal servicere de studerende, der ikke bare vil have kvalificeret undervisning, men tillige vil underholdes og tages i hånden hele vejen igennem, som de tidligere er blevet af lærere, pædagoger og terapeuter andre steder. At forvente at de skal engagere sig studenterpolitisk og lignende er ganske håbløst og uden blik for hvad disse studerende forventer sig af universitetet. At det er ganske håbløst er dog ikke nødvendigvis ensbetydende med at man skal give efter, for spørgsmålet er selvfølgelig også hvilket produkt, man som universitet ønsker at kunne fremstille. Men det er et helt andet spørgsmål.

Det eneste man kan konstatere er, at stort set ethvert forsøg (på idéhistorie såvel som alle mulige andre steder) på at få de studerende til at engagere sig i studiemiljøet er forgæves. Det skyldes ikke at de studerende ikke er interesseret i et bedre studiemiljø, for der har næppe nogen sinde været så stor utilfredshed med samme (omend det skal siges at utilfredsheden bestemt ikke er generel, men gør sig gældende blandt en bestemt og underrepræsenteret del). De forventer bare ikke selv at skulle gøre noget.

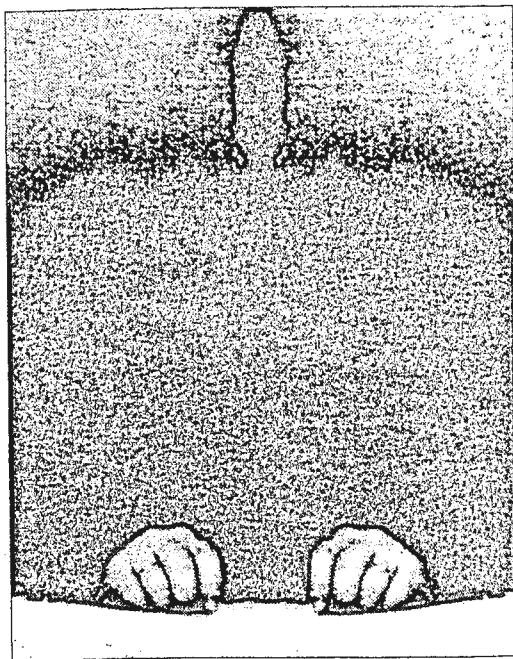
Studietik

Der er nu en række aspekter ved studiemiljøet på idéhistorie, der er ganske særligt for stedet omend det ifølge undertegnede samtaler med en række undervisere samt studievejlederne på filosofi i København og i Århus er noget, der gør sig gældende samme steder. Hvad er så det ?? Meget kort sagt et specielt fænomen, der højst sandsynligt trives alle steder på universitetet, men som synes at have særlig gode vækstbetingelser på disse steder. Nemlig en underlig tendens blandt visse studerende til at blive forelskede i deres egen røst og det i en sådan grad at deres medstuderende hvert andet øjeblik skal lægge øre til samme - mest i form af underlige spørgsmål under

forelæsningerne. Spørgsmål der sjældent rammer filosofiens egentlige væsen som spørgsmål til det man ikke ved eller det man tager for selvfølgeligt. Spørgsmålenes funktion er ikke at få afklaring på uvidenhed eller tvivl, men at skabe opmærksomhed. Opmærksomheden skal velsagtens skygge for eller udrydde den usikkerhed som de fleste føler ved at blive integreret på et studie, der er så teoretisk anlagt og umiddelbart virker meget abstrakt (ikke altid kun for begyndere). At blotte sin egen uvidenhed føles fatalt omend det reelt set er et udtryk for at man er åben over for at tage noget nyt til sig. Det har altid undret undertegnede at førsteårsstuderende er så frygteligt begavede at høre på og tilsyneladende har forstået hele plottet - meget sjældent oplever man at de stiller spørgsmål til helt basale ting. Problemet med samme er, at det skaber en utrolig følelse af usikkerhed blandt mange studerende for at stå tilbage rent intellektuelt i forhold til deres mere højrystede medstuderende. Resultatet er ofte en underligt anstrengt stemning blandt de studerende, som flere af de frafaldne studerende, som undertegnede har talt med, har angivet som en af de væsentlige grunde til flugten fra Idéhistorie. Det betyder ikke at de så havner i noget, der er bedre. Studiemiljøet har bare en anden karakter på idéhistorie end andre steder. Ikke mindst er det præget af en række tendenser til selvpromovering, konkurrencementalitet og andet som i en vis moderat grad kan være frugtbart for udviklingen af et fornuftigt fagligt miljø, men som - så meget andet - tåler begrænsning. Det kræver ikke så forfærdeligt meget at anskue sine medstuderende som andet end lyttende midler til egen udbredelse.

Afslutning

Hermed et tegnet et par træk ved det såkaldte studiemiljø på idéhistorie. Det er ikke sket for at give et præcist eller udtømmende billede af samme, men for at pege på nogle af de ting, der har været oppe at vende i forbindelse med diskussionen af samme og ikke mindst aspekter, der mødes i studievejledningen. Som så mange andre problematiseringer lider nærværende måske af en overdreven fokusering på mangler, hvilket nu ikke skal stå i vejen for det forhold at der eksisterer et ganske udmærket studiemiljø på idéhistorie. Når man bliver bedt om at skrive et par ord om samme er det så måske ikke det, der for en studievejleder virker mest interessant. Heldigvis er der mange andre måder at se på sagen på.

interview med hans jørgen schanz

Dette er det første i rækken af interviews med de ansatte ved Institut for Idéhistorie i Århus. Serien blev startet i et forsøg på at give et mere personlig portræt af vores undervisere, end det vi ser i rusbladet – at give et billede af personen foran tavlen. Det er vores mål, at vi fremover vil trykke ét interview i hver udgave af Tingen. Vi håber I vil finde vores nye serie spændende og berigende.

Interview med Hans-Jørgen Schanz onsdag den 13/2 2002

Af Allan Olesen og Jakob Bek-Thomsen

Efter forarbejde af Rasmus Karlsson, Allan Olesen og Jakob Bek-Thomsen

Vil du først fortælle kort om din opvækst?

Jeg er født i 1948. Jeg er vokset op i en landsby på Syd-Als, i et rigtigt bonde-samfund. De første fem år jeg gik i skole, var i en landsbyskole, hvor der var to

klasseværelser. 1. - 4. klasse gik i et lokale, og fra 5. - 7. i et andet. Fra 5. klasse flyttede jeg hen på en anden skole og derfra kom jeg til Sønderborg.

Var dine forældre akademikere?

Nej slet ikke. De var håndværkere. Min far havde en slagterforretning og min mor hjalp ham. Så det lå ikke i kortene fra starten, at jeg skulle blive akademiker. Jeg har tre brødre, hvoraf den ene er ingeniør og de to andre er ikke-akademikere. Jeg er den ældste i flokken, så det er måske der ambitionerne har været størst fra mine forældres side.

Hvor tog du din studentereksamen?

Den tog jeg på Statsskolen i Sønderborg, hvorfra jeg blev student i 1967. Det skal lige siges, at vi var en generation der kunne være fuldstændig ligelade med karaktererne - og det var vi også. Jeg tror min studentereksamen var på 7,9 eller sådan noget. Når vi var ligeglade var der selvfølgelig dels en provokation i det, men dels og vigtigst at der ikke var nogen adgangsbegrænsning på universiteterne. Det eneste sted hvor der var adgangsbegrænsning, var på arkitektskolen. Ikke engang medicin havde adgangsbegrænsning! I øvrigt er jeg matematiker. Jeg havde det faktisk skidt med det, fordi jeg efter 1.g opdagede, at det interesserede mig ikke et klap. Det kom til udtryk når jeg skulle aflevere matematiske opgaver, så skrev jeg faktisk stile i stedet for. Jeg besluttede at jeg ville læse idéhistorie, formentlig fordi vi havde Sløks idéhistorie i gymnasiet. Man så ham i offentligheden og jeg læste nogle andre bøger af ham - så derfor faldt det på idéhistorie. Jeg startede i 67, hvor instituttet lige var oprettet, og det var simpelthen noget rod. Da jeg kom til rusintroduktion, ovre i studenternes hus, var der ikke nogen bod fra idéhistorie. Jeg gik så hen til filosofferne og spurgte : "hvad med idéhistorie?". De sagde, at det kunne jeg godt glemme! Så luskede jeg hen til Oldtid og Middelalder, og der fik jeg et mere kontant svar, nemlig, at det ville aldrig blive oprettet! Så begyndte jeg på geografi - dengang kunne man melde sig til alle de fag man ville. Der var jeg så en 3-4 gange, men det var egentlig ikke noget der optog mig. Derefter begyndte jeg på idéhistorie. Wegener kom et stykke inde i september, han var lige blevet ansat. Da Sløk kom tilbage, efter hans sygdomsperiode, var det fuld hammer.

Det var altså kun Sløk og Wegener der var ansat i starten?

De var de eneste lærere frem til efteråret '71, hvor Jes Berthelsen blev ansat, og da opstod så den store strid. Der var tre positioner: Der var Sløk, som ikke var politisk orienteret i sin holdning - hans holdning var dybt demokratisk og totalt anarkistisk. Så havde vi en fløj der var jungianere, og så var der marxisterne. Vi bekrigede hinanden så det var helt vildt.

Hvilke fag var der udbudt fra starten af?

Dengang havde man en ordning, som jeg tit drømmer om at man kunne genindføre. Nemlig 2-2-2. Førstedel var to-årig. Tog man 2 år til, havde man et

hovedfag. Lagde man endnu 2 år til, kunne man blive magister. Det var det jeg gjorde. Det var simpelthen en ordning der var så æstetisk smuk. Den kunne gennemskues af de studerende, den kunne administreres, og man vidste hvad den indeholdt. Derudover var der få eksamener. Endelig var den rigtig god i forhold til et mix af undervisning og selvstudie. På en helt anden måde end idag. Det kan godt være at det er nostalgisk, men jeg mener, at den studieordning var hundrede gange bedre, end den vi har idag. Ganske vist siger man, at den studieordning vi har idag giver større valgfrihed, men det tvivler jeg på. Dengang var der total valgfrihed.

Sløk begyndte med en forelæsningsrække over Platon, og en over Kierkegaard. Wegener havde et seminar over Leibnitz og et om Ernst Cassirer. Sløk holdt ind imellem nogle seminarer som var helt fantastiske og en oplevelse at have været med til. Hans stil smittede så man blev engageret men man fik også noget at vide. I de første 4 år var der virkelig pionerånd her på stedet, indtil '71 hvor instituttet begynder at blive forpestet af ideologier. Jeg har jo selv været en af dem der frembragte forpestningen. Men indtil da, var det et andet institut end det er idag. Det siger jeg ikke for at rakke ned på hvordan det er idag, for vores situation dengang var helt unik. Sløk havde sat sig for at bevise at idehistorie havde en berettigelse og det gjorde instituttet helt forskelligt fra resten af humaniora. Sløk forlangte meget af de studerende og den var vi helt med på. F.eks. forlangte Sløk, at man for at skrive konferens skulle have den store latinprøve og græsk. Så jeg brugte de første par år af min studietid på tildels at følge undervisningen på idehistorie, og tildels at tage den store latin prøve og en græskprøve. Det var sgu' lidt hårdt!

Opstod instituttet på baggrund af nogle samfundsmæssige og politiske tendenser i tiden, eller som følge af Sløks egne idiosynkrasier?

Begge dele. Man fandt allerede i begyndelsen af 60'erne ud af, at der var problemer med gymnasiet. Meningen med gymnasiet var at det skulle være almentdannende, men der begyndte efterhånden at trænge nogle naturvidenskabelige specialiseringer ind, hvilket betød at gymnasiet ikke længere hang sammen. I undervisningsministeriet mente man at idehistorie kunne være en måde at binde gymnasiet sammen på. Det er den samfundsmæssige baggrund. Samtidig var det filosofiske institut, under Justus Hartnack, meget analytisk orienteret og evnede ikke at varetage en almentdannende funktion på universitetet. Nogle personer på det humanistiske fakultet mente, at man måtte indføre idehistorie for at reparere på denne manglende evne. Hartnack havde det fint med at filosofi ikke skulle besmittes med at være almentdannende. Der var altså ikke tale om noget brud mellem Sløk og Hartnack.

I 70'erne gennemførtes på universitetet en demokratisering af ledelsesstrukturen. Hvordan oplevede du som studerende denne proces?

Det faglige var der aldrig demokratisnak omkring. Men der indførtes faktisk allerede i '68, på idehistorisk institut en demokratisk ledelsesstruktur, idet Sløk indførte plenarforsamlinger. Alle lærere og alle studerende afgjorde de vigtigste ting i fællesskab. Så faktisk fik vi her på stedet en intern styrelseslov der var langt forud for sin tid. Den var meget radikal, da hver mand havde sin stemme. Dog var der indbygget noget der kunne give anledning til konflikter, nemlig det at Sløk som ansvarlig for denne lov, ville have ret til at nedlægge veto. Konflikten fik vi da også. Da den officielle styrelseslov blev ændret i begyndelsen af 70'erne, betød det for os, at vi måtte erstatte vores med en der var langt mindre demokratisk. Jeg vil godt lige sige, at jeg var væk fra instituttet da studenteroprøret i Århus kulminerede i 1970. Da var jeg på Goethe-instituttet i Frankfurt. Så jeg har ikke været med til besættelsen af rektors kontor og tyveriet af hans cigarer - og alt det sjove. Det gik jeg glip af.

Kan du fortælle om perioden fra du blev kandidat til du blev professor?

Fra min ansættelse i '72, og små ti år frem, var jeg engageret i kapitallogikken. Kapitallogikken er en speciel udlægning af Marx, som skrotter den historiske materialisme som ugyldig og argumenterer med marxiske argumenter for hvorfor den historiske materialisme er ugyldig, ud fra kritikken af den politiske økonomi. En anden dimension vi skrællede væk, var Marx' politik som er fuldstændig outdated. Det vil sige, at kapitallogikken blev opfattet som en grundteori for samfundanalyse. Det var sådan vi prøvede at praktisere den. Allerede fra midten af 70'erne begyndte interessen for denne form for marxisme at ebbe ud - det var simpelthen for snævert. Jeg mener ikke, at den var absolut forkert, men den var simpelthen for snæver. I Oktober '81, da jeg forsvarede min disputats om behovsproblematikken hos Marx og Engels, tænkte jeg at nu var det herovre. Da kunne jeg mærke, at det her var Minervas ugle der flyver når natten er ved at falde på. Efter slutningen af 70'erne sker der en afvikling af den vilde marxistiske dominans, og samtidig kommer instituttet ud for en markant tilbagegang. Dette hang dels sammen med at vi i offentligheden ikke blev opfattet som de gode drenge, men nærmere som en ideologisk jesuitterskole - hvilket måske skræmte potentielle studerende væk - dels at vi havde adgangsbegrænsning. Så vi havde nogle ødelæggende små årgange i 80'erne. Der herskede derfor en stemning af total depression i disse år. Indholdsmæssigt kunne man dog sige, at 80'erne var et godt årti derved, at der begyndte at opstå en respekt og en sans for pluralitet, som ikke bare var noget der blev os påtvunget. I starten af 90'erne sker der et opsving, både hvad angår lærerstaben, som bliver fordoblet og i antallet af studerende. Årene indtil '98 var rigtig gode. Men så vendte økonomien. Vi er ikke tilbage i 80'ernes depression - men vi nærmer os. Økonomien ligger meget tungt. *I den aktuelle situation, hvor antallet af lærere er steget betragteligt i forhold til tidligere, er antallet af forskningsområder da også steget?*

Forskningsfeltet er vokset med væksten i nye lærere, men feltet er ikke vokset proportionalt i forhold til. Det kommer sig af, at vi i høj grad har suppleret med nye lærere, som vi selv har uddannet, og som ofte ligger inden for - eller i periferien af - hovedforskningsområderne. Det er noget af det jeg har tænkt over at vi skulle ændre, men inden jeg fik tænkt mig om, var bevillingerne væk. Ph.d.-ordningen af '93 har til gengæld betydet at der oftere kommer folk ind med forskningsområder, der ligger uden for de forskningsfelter, der er dækket af instituttet lærere. Der er altså sket en udvidelse af forskningskompetencefeltet, men ikke i nær samme grad som i antallet af personer. Vi kan ikke have en illusion om at dække alt i idéhistorie. Vi må have nogle kerneområder, og det har vi også, men de skal gerne udbygges. Sidste skud på stammen er faktisk i denne henseende, Peter Clemens, der udbygger med det idéhistorisk-naturvidenskabelige felt.

Hvilke kerneområder bør der ligge på idéhistorie?

Jeg mener, at vi må have det område der hedder filosofisk idéhistorie. Vi må have den politiske tænkning, og socialisationsteori - ja faktisk alle de elementer vi har i vores studieordning, som er mere eller mindre obligatoriske. Hvis vi sammenligner idéhistorie her, med det der foregår i Sverige, vil vi opdage at der er to markante forskelle. Idéhistorie her på stedet er filosofisk orienteret i højere grad end historiografisk orienteret. Den anden forskel er at vi er internationalt orienteret og ikke primært fokuserer på det nationale. På trods af konflikterne i 70'erne er dette en indflydelse, fra Sløk, som stadig gør sig gældende den dag idag.

Vil du kommentere humanioras bidrag til udviklingen af de politiske, sociale og æstetiske områder. Er der en forskel fra dengang og til nu?

Ja, den er helt markant. I 70'erne kunne man sige, at humaniora i allerhøjeste grad bidrog med politiske ideologier. Det startede på litteratur og nordisk, og lidt senere overtog idéhistorie - på godt og ondt - stafetten med at udbrede marxismen eller kritisk teori. De er væk idag. Om humaniora spiller nogen særlig rolle idag, ved jeg ikke. Måske inden for visse lommer af æstetisk orientering, men ellers forekommer det mig at humaniora ikke har nogen direkte politisk funktion. På humaniora foregår der idag det man kunne kalde en traditionspleje, hvilket vil sige en forvaltning af humanistiske traditioner, og nogle steder uddanner man kommunikationseksperter. Det er stort set de to hovedfunktioner humaniora har idag.

Mener du dermed, at humaniora er i krise?

Nej det mener jeg ikke - hvem skulle vi være truet af, hvis vi ser væk fra bevillinger? Der er ingen andre lande i vesten der afsætter så stor en pulje af bruttonationalproduktet til humanistisk forskning, som i Danmark. Det kan godt være vi bliver klemmt lidt, men vi er stadigvæk privilegerede.

Efter at du har beskæftiget dig med kapitallogikken, har din forskning primært været rettet mod modernitet og metafysik. Er det fortsat hvad du beskæftiger dig med?

Jeg har lige afsluttet en bog, som jeg afleverede i December. Den hedder "Historie, eksistens, samfund - Europæiske ideer". Det er en idéhistorie fra Adam og Eva, og frem til idag. Ellers, arbejder jeg indenfor det felt der hedder modernitet/metafysik. Indenfor de sidste år har jeg udgivet 5-7 bøger indenfor det område – og den sidste er ikke kommet endnu.

Kan man med nogen ret hævde, at civilisationskritik hele tiden har fungeret som en fællesnævner i dine bøger?

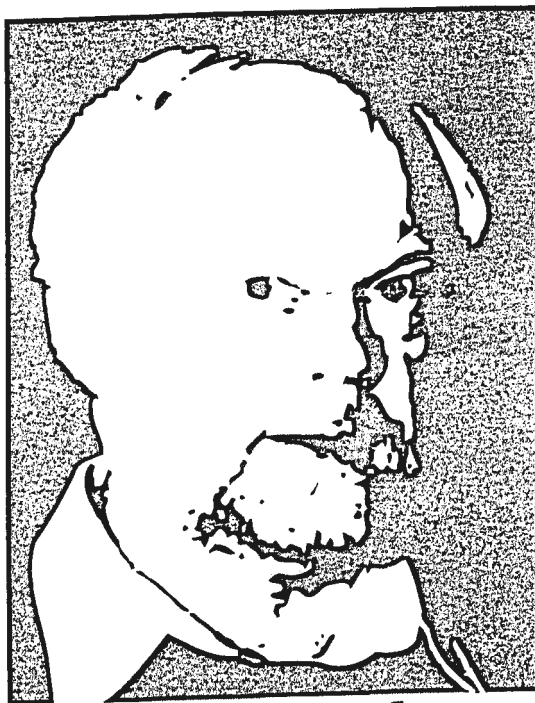
Ja, det kan man godt sige. Andre ville sige, at jeg hele tiden har været metafysiker. "Til rekonstruktionen" er ren metafysik i en vis forstand. I hvert fald spekulativ, og ikke empirisk orienteret tænkning. Det har jeg det godt med. Jeg læser meget bredt, men jeg skriver ikke bredt. Det er en af de ting jeg mener er helt afgørende for en idéhistoriker. Det er en ambition om at være polyhistor. Det er selvfølgelig en ambition man aldrig ville kunne indløse, men jeg kan ikke lide hvis en idéhistoriker er fuldstændig kold overfor nogle potentielle idéhistoriske felter. Om ikke andet, bør der ligge en amatøragtig interesse i hele feltet. Det er vigtigt at være nogenlunde opdateret, og det er der flere grunde til. Jeg mener, det er et imperativ, men jeg mener også at det er nødvendigt i forhold til eksamination af de studerende.

Hvilket sigte har din forskning?

Helt grundlæggende er det for mig selv. Jeg vælger de ting jeg synes er interessante. Sommetider bliver de temmeligt flippede, i den betydning at det næsten ikke har andres interesse, men andre gange rammer man ind i noget, som viser sig at have stor interesse. Jeg holder f.eks. rigtig mange foredrag, som er afsmittninger af hvad jeg forsker i. Jeg går aldrig ud med noget, uden at have en opfattelse af, at her kan jeg bidrage med noget som andre ikke kan. Det lyder meget arrogant, men hvis jeg har den opfattelse at andre kan gøre det bedre, siger jeg at De skal tage Dem i stedet for.

Mangler der, efter din mening, en større bredde og et større engagement i de ting som de studerende beskæftiger sig med?

I allerhøjeste grad. Jeg mener, at det blevet meget forudsigeligt hvad de studerendes opgaver handler om. Man kan tydeligt se en tendens til, at petita bliver mere og mere ens. Det er ikke fordi jeg vil bebrejde de studerende idag, men jeg mener at vores situation dengang var meget bedre på næsten alle områder. Vi havde en meget større frihed, intet SU-pres, og intet erhversarbejde ved siden af studiet. Selvom meget har ændret sig kunne jeg godt tænke mig en større originalitet i det man vælger at skrive om. Næsten alle valg er relateret til undervisningen. Ligesom lærerne bør have en polyhistorisk ambition, burde de studerende det også. Selvom jeg godt ved, at dette ikke kan indløses.

interview med mogens wegner

Af Allan Olesen og Jakob Bek-Thomsen

I vores interviewserie er vi nu nået til institutets "grand old man". Vi har spurgt Mogens Wegener om hans fortid, nutid, og fremtid og glæder os over opbakningen til vores projekt.

1) Har du lyst til at fortælle om din studietid?

Jeg er født og opvokset i Århus, derfor var det naturligt for mig at studere i Århus. Dengang skulle man jo bestå den såkaldte examen philosophicum. Jeg var meget interesseret i filosofi, men mit første møde med faget var ikke særligt inspirerende. Justus Hartnack forelæste over filosofihistorien ved at fokusere på de filo-

sofiske problemer sub specie aeternitatis uden småligt hensyn til den historiske baggrund og udvikling - og auditoriet var stopfuldt, fordi rygtet gik, at han efterfølgende ved eksamensbordet kunne huske alle ansigter og dermed let konstatere, hvem der ikke havde fulgt undervisningen! Idéhistorie fandtes ikke, og ville man være filosof, var en magisterkonferens den første afsluttende eksamen. Hos Hartnack var magisterstudiet dengang et étfags studium og meget énsporet. Man kunne blive magister på 6-7 år uden at kende til meget andet end moderne analytisk sprogfilosofi og Wittgenstein. Det huede mig ikke, og jeg valgte derfor i stedet at studere hos Arne Næss i Oslo, som havde skabt et meget åbent og pluralistisk miljø, hvor man stort set kunne tilrettelægge sit eget studium, og hvor filosofien ikke skulle stå alene, men derimod suppleres med studier inden for to beslægtede støttefag. Dette fristede så meget mere, fordi jeg i forvejen havde gode kontakter til Norge, hvor jeg var blevet kæreste ("forlovet") med en dejlig norsk pige. Faktisk nåede vi både at blive gift og få det første barn, inden jeg rigtig var begyndt at studere, og to børn mere kom til, før jeg var færdig som magister! Jeg satsede bredt på en magistergrad i filosofi med idéhistorie og kristendom som støttefag, og læste størstedelen af mit selvvalgte pensum på egen hånd samtidig med, at jeg havde et par løse ansættelser, først som lærer på en dansk folkehøjskole, siden som lærer på en norsk ungdomsskole; det var nødvendigt, for der fandtes jo ingen SU. At gå op til eksamen var ren tortur. Det var ikke muligt at aftale emneområde og opgaveformulering på forhånd, man skulle op i hele sit pensum på én gang - flere tusinde sider - og man fik ikke lov at benytte hjælpemidler. Oven i dette kom så, at magisterkonferens omfattede to skriftlige prøver á tolv timer. Utroligt, at man overlevede!

2) Hvordan havnede du på institut for idéhistorie?

Efter et par forgæves forsøg på at få ansættelse i Norge læste jeg tilfældigvis, at det humanistiske fakultet ved Århus Universitet havde bestemt sig for at oprette et institut for idéhistorie, og at fakultetet havde anmodet Johannes Sløk, som var professor i systematisk teologi, om at lede det nye institut. Fakultetets uofficielle hensigt var tydeligt nok at skabe en kulturhistorisk orienteret modvægt mod filosofisk institut under Hartnack. Jeg sendte Sløk min afhandling, som fortrinsvis beskæftigede sig med et område han ikke selv havde forstand på, nemlig naturvidenskabens filosofi, og som henviste til en tænker han selv var meget optaget af, nemlig Nicolaus Cusanus. Sløk sendte mig straks et venligt svar, hvori han skrev, at han gerne ville ansætte mig. Han oplyste derefter fakultetet om, at han havde en ansøger til en stilling, som endnu ikke var slået op, og at han ønskede at ansætte vedkommende. Sløk forstod at sætte trumf på. Forbløffende nok fik han sin vilje!

3) Hvordan oplevede du instituttet i løbet af de første år?

Meget spændende, men også anstrengende. Omstillingen fra at være student til at være amanuensis var yderst krævende, selv om jeg i mellemtiden havde haft et par kortvarige ansættelser, først ved en dansk folkehøjskole, dernæst ved en norsk ungdomsskole. Jeg skulle jo først til at oparbejde et repertoire; når man har været ansat nogle år, har man helt andre ressourcer at trække på. Hvad instituttets profil angår var den helt anderledes end idag. Sløks hensigt med faget var, at det i modsætning til alle fakultetets andre fag, i særdeleshed i modsætning til faget filosofi, skulle blive et sandt fristed - et sted, hvor man kunne fordybe sig i studiet af den vestlige kulturs skatte - et sted, hvor man kunne stifte bekendtskab med den europæiske kulturs virkelige hovedværker. Dette begreb, kulturens hovedværker, spillede en afgørende rolle for ham, og allerede det første år bad han mig hjælpe ham med at opstille en kanonisk liste over anerkendte hovedværker, der kunne danne grundlag for pensum. Hovedværksbegrebet anvendes fortsat i studieordningen, men idag det er blevet helt udvandet - så udvandet, at snart sagt hvad som helst kan passere som et hovedværk. Det er lidt ærgerligt, for Sløks kongstanke var storartet. Men studenteroprøret i 68 vendte op-ned på alt, og især idehistorisk institut: nu skulle professorvældet afskaffes, snart dominerede marxismen i de særeste varianter, overalt studerede man det kapitalistiske samfunds iboende "logik". Ud med spildevandet gik alt, som mindede om kultur, tradition og humanitet. Bunden blev nået, da man i studieordningen afskrev alt forud for året 1500. Herefter kunne det stort set kun gå fremad med den faglige kvalitet!

4) Fortæl lidt om din forskning, især den som angår tiden?

Ud fra en overfladisk betragtning er min "forskningsprofil" svær at definere. Men som jeg selv ser det, hænger det rigtig godt sammen. Egentlig drejer hele min forskning sig om tid. Tidsbegrebet er så grundlæggende, fordi tiden udgør det naturlige forbindelsesled mellem så at sige samtlige videnskaber. Ser man på filosofiens klassiske problemer, står tidsbegrebet også centralt. Efter min egen mening er det tiden der formidler mellem tanken og stoffet og derved mellem hvad man har kaldt "sjæl" og "legeme". Ligeledes mener jeg at det er årsagsbegrebet der må forklares ud fra tidsbegrebet, ikke omvendt. Mange af mine kolleger har i deres forskning bevæget sig ind på områder, som hører ind under andre fakulteter: samfundsteori, økonomi, psykologi. Selv har jeg altid været mere optaget af naturvidenskabens teori og filosofi. Grunden hertil er, at den moderne naturvidenskab har stillet den traditionelle tidsforståelse over for en alvorlig udfordring, som angår selve historiens idé. Ifølge Einsteins specielle relativitetsteori defineres samtidighedsbegrebet ud fra den enkelte iagttagers beskrivelsesramme. Den klassiske forestilling om en universel samtidighed er følgelig blot en illu-

sion. Men ikke nok med det. Ifølge Einsteins generelle relativitetsteori udgør den fysiske virkelighed en uopløselig énhed af tid og rum, lys og stof, som kun kan forstås geometrisk. Det er et kernepunkt i det einsteinske program for naturvidenskaben, at alt i fysiken reduceres til rumlignende begreber, også tiden spatioaliseres. Dermed er ikke blot samtidighedsbegrebet relativiseret, men selve tiden er med naturvidenskabens hjælp reduceret til et blændværk, rendyrket illusion. Det indlysende paradox er nu, at en naturvidenskab, der foregiver at bygge på erfaringen, ender med at benægte de mest grundlæggende kendsgerninger. For en historisk bevidst person er det selvsagt utåleligt, at den etablerede videnskab kan hævde, at intet skér, fordi alt i virkeligheden er givet tidløst. Jeg har bestræbt mig på at afsløre det urimelige i den slags påstande.

5) Hvordan opfatter du den ideelle idéhistoriker?

Som jeg ser det, er der ikke den helt store forskel på idéhistorie og historisk baseret filosofi. Uden at være hegelianer plejer jeg gerne at sige, at Hegel var den sidste store filosof og den første betydelige idéhistoriker - i hvert fald inddrog Hegel den historiske dimension på en måde, man ikke havde set før. Men ellers vil jeg gerne pege på den tysk-amerikanske filosof Ernst Cassirer samt den franske hermeneutiker Paul Ricoeur som ophavsmænd til en række fremragende idéhistoriske værker. På naturvidenskabens område vil jeg især fremhæve den engelske matematiker og kosmolog Gerald Whitrow som den, der har været til størst inspiration for mig i mit idéhistoriske arbejde.

6) Hvordan ser du på faget og på dets fremtid?

Det vil jeg ikke blande mig i, det overlader jeg til mine kolleger!

7) Hvordan ser fremtiden ud for dig selv?

Jeg er 65 år og har forlængst påbegyndt nedtællingen til min pensionering. Heldigvis er jeg nu, efter alt for mange år som studienævnshoved, sluppet af med alle mine administrative forpligtelser. Undervisningen og mødet med de studerende har altid været meget givende, men også meget krævende, og det er næsten ikke til at undgå, at tiden til den nødvendige forberedelse må hentes fra forskningstiden. Det at springe fra det ene emne til det andet, mens man føler, at man egentlig aldrig får tid nok til fordybelse, er virkelig hårdt. Derfor glæder jeg mig til større frihed og mere fritid. Tid til ægte fordybelse! Jeg har planer nok, for jeg har aldrig manglet gode idéer.

Idéhistorikere i kamp mod terrorismen

Af Katrine Bonde og Tina Myrup

Et nyt kuld vordende idéhistorikere har set dagens lys, og man må sige at det for alvor har bragt nye boller på suppen. Der er - det ser man straks - tale om engagerede unge mennesker, som ikke er bange for at lade deres røst blive hørt. Således trådte faget med disse nye rekrutter, ind i en helt ny æra ved, for første gang, at give sin mening tilkende i kampen mod terrorismen.

Dagen, hvor kampen skulle stå, var fredag d. 19 september, i de ellers fredelige omgivelser i en skov ved en hytte ved Mønsted ved Stoholm ved Viborg. Lige netop den dag havde et utal af mere eller mindre kendte, og mere eller mindre farlige, terrorister nemlig valgt at sætte hinanden stævne i lige netop den skov, hvor førnævnte vordende idéhistorikere opholdt sig, for at lære deres idéhistoriske kompetencer at kende, efter krav fra den nye universitetsreform.

Med en helt ny resultatorienteret bevidsthed var de vordende akademikere godt rustet til kamp, og de nye færdigheder kom snart til deres ret. Der blev kaldt til kamp efter den kendte devise "skyd først, forklar senere", og det skulle hurtigt vise sig, at disse teambuildede idéhistorikere var både mere træfsikre, og mere overbevisende i deres argumentation, end hvad der tidligere er set i denne, vor tids vigtigste kamp.

Kampen skulle udkæmpes af flere omgange, og der blev lagt taktik på et meget højt abstraktionsniveau. Blandt spørgsmålene var de vigtigste på dette tidspunkt; Hvem er farligst, og hvordan sikrer man bedst verdensfreden? Hvad laver Mickey Mouse i dette selskab? Kan man være sikker på at ramme Osama i hulen, eller er det bedre at bruge sit krudt (i dette tilfælde en brintbombe pr. idéhistoriker) mod eksempelvis George Bush? - Og hvem er manden med parykken??

Efter megen taktik var det på tide at gå i kamp, og her følger en top ni over de farligste terrorister, set med vordende idéhistorikers øjne:

- 1: George W. Bush - 8 bomber
- 2: Osama Bin Laden - 7 bomber

- 3: Mickey Mouse: 5 bomber
- 4: Ariel Sharon - 5 bomber
- 5: Prins Henrik af Danmark - 4 bomber
- 6: Arafat - 3 bomber
- 7 og 8: Pave Johannes Poul II og Jacques Chirac - hver 2 bomber
- 9: Jean-Jacques Rousseau alias *manden med parykken* alias *den hemmelige celle* - 1 bombe...

Statistikken taler på sin vis et tydeligt sprog; George Bush er den farligste person i vor tid, og der hersker en voldsom modvilje mod Disney koncernen... Men som ægte idéhistorikere stiller vi os ikke tilfredse med simple facts - vi vil vide hvad der ligger bag! Desuden mente vi at skyldte verdenssamfundet en rimelig forklaring, efter at have myrdet 6 nulevende personer, en død filosof, en tegneseriefigur samt guds stedfortræder på jord. - Eller i det mindste mente vi at skyldte hinanden en ordentlig forklaring, for som idéhistorikere er vi naturligvis ikke blinde for, at ordet "terrorist" blot er et prædikat man egentligt kan bruge om enhver person, der kommer ens særinteresser i vejen...

Her følger et uddrag, af den klare analyse en videre idéhistorisk belysning af situationen har ført til:

- George Bush er farlig fordi han ikke respekterer internationale konventioner, og dermed er en tikkende bombe under vor tids demokrati. Det blev endvidere afsløret at han ikke blot er blåøjet, men også blondinedum - og sidst men ikke mindst fandt man masseødelæggelsesvåben i hans baghave!

- Intet skjuler sig for idéhistorikerens skarpe blik, og således heller ikke Bin Laden. Trods det, at han ikke helt har levet op til sit rygte siden 11. September, blev det vurderet, at man ikke kan stole på en mand med viskestykke på hovedet, og trods interne tab (Dan blev ramt af sine egne...) blev verdens mest berømte terrorist effektivt uskadeliggjort.

Dermed indhenter de studerende ved institut for idéhistorie en klækkelig dusør - som måske kunne hjælpe til at finansiere undervisning til tiden, samt et ventilationssystem i aud. 247...

Bibelens mest avancerede drabsmetoder

- Af Stine Grumsen

Bibelen er ofte blevet anvendt som 'åndelig vejledning', men hvorfor ikke udnytte dens fulde potentiale? Mangt og meget kan man blive vejledt i af Bibelen. Her findes opskrifter på brød (Ezekiels bog), pornografi (Højsangen) og et sanghæfte med Davids 150 største hits (Salmernes bog), som for øvrigt drev alt og alle – ikke mindst Gud – til vanvid. Bibelen er spækket med gode råd til husbehov (Ordsprogenes bog), såsom: "Finder du honning, så spis ikke mere, end hvad du trænger til, for at du ikke skal få for meget af den og kaste op", "hellere bo i en krog på taget end dele hus med en stridbar kone", "vinen er en spotter, øl giver larm, ingen, der dingle af det, har visdom", "gråt hår er en prægtig krone", "som eddike for tænderne og som røg for øjnene er den dovne for sin arbejdsgiver" og "selvom du knuste den dumme i morteren med støderen sammen med kornene, ville hans dumhed ikke forsvinde".

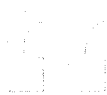
Bibelens mest imponerende samling af opfindsomme råd og gode ideer er imidlertid rettet mod de, der står foran en karriere som professionelle massemordere. Bibelen giver utallige anvisninger på, hvordan man udsletter konger, byer, hustruer, ja sågar hele *folkeslag*! Her er hjælp at hente, både for førstegangsmorderen, der af den ene eller anden grund ønsker at skaffe sin søn af vejen, og for den mere rutinerede hærfører, der vil slå sin personlige rekord i folkemord. Her følger en liste over nogle af de mest udspekulerede mordmetoder (og øvrige råd i forbindelse med gennemførelsen af disse mord) man finder i Bibelen fra 1. Mosebog til og med Dommerbogen:

1. Når alle mænd i en by til at lade sig omskære, og angrib så to dage efter, når de alle sammen har feber! (Husk at slå ALLE ihjel). (1.Mosebog (34, 22-26))
2. Få herren til at styrte fjenden i havet. (2. Mosebog (14,27))
3. Når Josva løfter sin hånd, får israelitterne overtaget i kampen mod fjenden. Bliver Josva trætt i armene, så støt hans hænder fra hver side. (2. Mosebog (17, 11-13))
4. Slå broder, ven og nabo ihjel med sværd, hvis de ikke er på Guds side. (2. Mosebog (32,27))
5. I fjerde Mosebog dør 24.000 israelitter, fordi de horer med midjanittiske kvinder. Dødsplagen hører først op, da en præst går ind i teltet til en israelit, der hygger sig med en midjanitisk kvinde, og stikker "en lanse gennem dem begge, både den israelitiske mand og kvinden, lige gennem underlivet." (4. Mosebog (25,8-9))

6. Når du går i krig mod et folk, skal du dræbe alle mænd, alle kvinder, der har haft samleje med en mand og alle drenge. (4. Mosebog (31,8+17-18))
7. Man kan dø af at blive ramt af en genstand af jern, sten, træ eller af en hånd, eller hvis man bliver skubbet til. (4. Mosebog (35,16-21))
8. Få Gud til at sende modløsheden i dine fjender, så de udryddes, selvom de skjuler sig. Lad Gud drive fjenden væk foran dig, eller lad ham bringe en stor forvirring over dem, så du kan udrydde dem. (5. Mosebog (7,20-24))
9. Hvis en søn er opsætsig mod sin far og mor, skal de sige til de ældste: "Vores søn her er genstridig og trodsig, han vil ikke adlyde os, han er en frårser og dranker." Og så skal sønnen stenes! (5. Mosebog (21,18-21))
10. Hvis man gifter sig med en kvinde, men fortryder, kan man beklage sig over at hun ikke var jomfru. Hvis pigens forældre ikke kan bevise, at hun var jomfru, da ægteskabet blev indgået, skal hun stenes af byens mænd. (5. Mosebog (22,13-21))
11. Hvis du ikke kan trænge igennem bymuren, når du skal angribe en by, skal du blot udstøde et kampråb, der er så højt, at muren styrter sammen! (Josvabogen (6,5))
12. Hvis du vil udrydde et folk, men nogle slipper væk, så jag dem i retning af en skrånt, og få Herren til at kaste store sten ned over dem fra himlen. (Josvabogen (10,11))
13. Hvis du finder nogle konger, der skjuler sig i en hule, skal du vælte sten foran indgangen, så de ikke kan slippe væk imens du dræber deres undersåtter. Så slæber du kongerne ud af hulen, nedværdiger dem ved at lade anførerne for din hær sætte fødderne på deres nakker. Så slår du dem ihjel og hænger dem op i hver sit træ indtil solnedgang, hvorefter du kaster dem ind i den hule, du fandt dem i, og ruller sten for indgangen. (Josvabogen (10,16-27))
14. Hug tommelfingrene og storetæerne af dit offer og før ham til Jerusalem, så vil han dø. (Dommerbogen(1,6-7))
15. Send en venstrehåndet mand ind for at tale i enerum med den konge, du vil til livs. Manden skal sige "Jeg har et ord til dig fra Gud", så vil kongen rejse sig og din mand kan trække sværdet med venstre hånd og jage "det i maven på ham, så skæftet g[år] ind sammen med klingens; og fedtet lukke[r] sig om klingens". Manden skal lade sværdet sidde i maven på kongen, forlade værelset og låse efter sig. Så vil kongens folk tro, at kongen er ved at forrette sin nødtørft og holde sig borte indtil de bliver mistænksomme, bryder ind og finder kongen død. (Dommerbogen (3,15-25))
16. Slå seks hundrede filistre ihjel med en oksedriverstav (Dommerbogen (3,31))
17. Få Gud til at trække din fjende, hans hær og hans jernvogne hen til dig og skabe forvirring blandt dem, så hæren kan falde for sværdet. Dette kræver at du lader din hær lede af en modig kvinde. (Dommerbogen (4, 3-10))
18. Hvis hærlederen flygter, skal en kvinde lade ham gemme sig i hendes telt. Hun skal lægge et tæppe over ham og vente til han sover, og så skal hun drive en pløk igennem tindingen på ham, så den går ned i jorden. (Dommerbogen (4,18-22)) "Hun rakte hånden ud efter en teltpløk og greb en hammer med højre hånd. Hun hamrede pløkken i Sisera, kløvede hans hoved, knuste og gennemborede hans tinding." (Dommerbogen (5,26))
19. Hvis du har for mange folk til at du kan vinde en sejr, uden at folket selv tager æren, skal du sortere i dem, ved at råbe, at enhver, der er bange og rædselsslagen skal vende hjem. Har du stadig for mange, skal du føre dem til en kilde. Alle de, der labber vandet i sig som hunde, skal du lade kæmpe sammen med dig, imens de, der lægger sig på knæ for at drikke, skal sendes hjem. (Dommerbogen (7,2-7))

20. Hvis du dræber dine halvfjerds brødre for at få magt, så husk at få dræbt den yngste også – han gemmer sig som regel... (Dommerbogen (9,5))
21. Når du har dræbt alle indbyggerne i en by, skal du hugge grene af et træ, lægge dem over fæstningen og sætte ild til dem, så dør de sidste tusind. (Dommerbogen (9,48-49))
22. Hvis du belejrer en by og alle indbyggerne flygter ind i et tårn, så var dig for at ikke en kvinde skal kaste en kværnsten i hovedet på dig, så din hjerneskal knuses, når du nærmer dig tårnet. Sker det alligevel, så bed din våbendrager om at give dig dødsstødet, så man ikke efterfølgende skal sige om dig, at du blev dræbt af en kvinde. (Dommerbogen (9, 51-55))
23. Hvis du indgår en aftale med Gud, således at han lader dig sejre, men du til gengæld skal ofre den første, der går dig i møde, når du vender hjem, risikerer du at det er dit eneste barn. Er det en pige, bør du give hende en frist på to måneder så hun sammen med sine veninder kan gå op i bjergene og græde over at hun skal dø som jomfru. (Dommerbogen (11,30-39))
24. Vil du udrydde et bestemt folk, kan du afskære vadestederne og spørge alle flygtninge om de tilhører det folk, du ønsker at udrydde. Hvis de svarer nej, skal du bede dem om at sige "shibbolet!" (eller "rød grød med fløde"). Hvis flygtningen ikke kan udtale ordet og derfor siger "sibbolet" (eller "rød grød med fløde"), kan du gribe ham og hugge hovedet af ham. På denne måde kan du dræbe toogfyrre tusind. (Dommerbogen (12,5-6))
25. Hvis du taber et væddemål, hvor gevinsten er tredive linnedkjortler og tredive sæt festklæder, kan du slå tredive mænd ihjel og forære deres tøj til vinderen af væddemålet. (Dommerbogen (14,19))
26. Dræb tusind mænd med en frisk æselkæbe. "Med en æselkæbe har jeg banket dem sønder og sammen, men en æselkæbe har jeg dræbt tusind mand." Note: "*På hebraisk er der ordspil mellem æsel og banket... sønder og sammen.*" (Dommerbogen (15,15-16))
27. Selvmordsterrorist: "Således dræbte han ved sin død flere, end han havde dræbt, mens han levede." Sæt hænderne mod to søjler i en bygning og vælt den ned over dig selv og alle andre i bygningen. (Dommerbogen (16,29-30))
28. Hvis du inviterer en fremmed til at overnatte og byens mænd stormer dit hus for at få dig til at udlevere ham til dem, så de kan ligge med ham, skal du tilbyde dem at de kan voldtage din jomfruelige datter i stedet. Vil de ikke tage imod dette tilbud, skal du udlevere din gæsts medhustru til dem så de kan mishandle hende til døde i stedet for din gæst. (Dommerbogen (19,22-25))
29. Hvis du har overnattet hos en fremmed og næste morgen finder ud af at han har udleveret hende til byens mænd så du finder hende død på dørtærskelen, skal du løfte hende op på dit æsel, tage hende med hjem og skære hende i tolv stykker og sende dem ud i landet. (Dommerbogen (19,25-30))

Benjamin
Marco Dalton

At modstå historien

*"I am trying to be heroic
In an age of modernity,
I am trying to be heroic
as all around me,
History sinks"*

- Bloc Party

Kritisk Teori:

En gruppe jødiske intellektuelles forsøg på - med base i International Institute of Social Research og Zeitschrift für Sozialforschung, centreret omkring tænkere som Adorno, Horkheimer, Benjamin og Marcuse - at udfolde en analytisk tænkning... der kunne unddrage sig den altomfattende ensretning hvis yderste konsekvens repræsenteredes af Fascismen og Nazismen. Herunder bl.a. en indgående revidering af marxismens program, for at forklare og rette op på dens nederlag i kampen mod fascismen. Man inddrog teoretikere som Freud, Nietzsche og Kant for at etablere en dialog mellem samfundsvidenskaber og filosofi, i håbet om at bringe klarhed over det komplicerede forhold mellem tænkning og materielle fornødenheder.

Jeg vil her præsentere en kort og delvis læsning af Adorno/Horkheimers *Oplysningens dialektik* og Benjamins *Om historiebegrebet*, og af disse teksters formidling af det centrale i Den kritiske teori.

Dialektikken

Ifølge Benjamins essay *Om Historiebegrebet*, beskriver den historiske

materialisme, i sin fortrængning af det abstrakte eller åndelige, kun overfladefænomener. Den synes, under devisen "dialektisk nødvendighed", at give en sammenhængende og konsekvent fortælling af verdenshistorien, men i virkeligheden er materialismen kun en dukke, som fra det skjulte kontrolleres af et fortrængt, abstrakt princip. Marxismen er, uanset udskriftningen af Hegels Ånd med Marx' arbejde med materien, ikke sluppet af med et grundlæggende træk, som den har til fælles med borgerlig eller kapitalistisk tænkning: tanken om fremskridt, spekulativt forankret i historiens nødvendige progression.

Oplysningens Dialektik viser at det faktisk giver mening at tale om en dialektisk proces som er betinget af materielle fornødenheder, men at denne dialektik inkluderer oplysningsbegrebet samt den abstrakte fornufts opståen og dominans - med al den elendighed som dette indebærer. Det er menneskets forhold til naturen der har tvunget os til at distancere os fra denne, således at den i sidste ende, i sin fortrængte form, kommer til at beherske os fuldt og helt. Oplysningens fulde udfoldelse er netop

trældommen under naturen, eller det materielle, i dets afsjælede form. Altså ligger der ikke i det materielle selv nogen nødvendig drift mod forløsning for samfundet; tværtimod. Den marxistiske omvendning af Hegel gør ikke i sig selv nogen forskel, for i oplysningens dialektik falder åndens/fornuftens herredømme alligevel sammen med materiens/naturens, og det hele slår tilbage i barbari.

Lad os få det overstået: Kant

Men hvad vil det så sige at oplysningen har sine rødder i det materielle? Lynhurtigt kommer Kant ind i billedet:

Mennesket er et fornuftsvæsen, et erkendende subjekt hvis logiske begrebskategorier – og dermed konstitutionen af dets erkendte objekter – står urokkeligt fast og er de samme for alle. Adorno/Horkheimer angriber Kants skematisme, en del af det komplekse apparat som skal forklare at den sanselige mangfoldighed kan indordnes under forstandens begreber. Skemaet er med til at præparere sanseindtrykket så det kan fungere som materiale for forstanden. Med andre ord bestemmer skematismen hvordan fænomenernes brudstykker på forhånd er udformet inden de bliver del af den syntetiske enhed som er subjektets erkendelse af dem. Men skemaernes specifikke udformning er bestemt af overlevelsessensyn. De er evolutionært betingede, og fremstiller altså naturen som det er mest hensigtsmæssigt når sigtet er menneskets dominans over resten af naturen. Og ydermere er selve

det transcendentale subjekt noget der retrospektivt sættes, ud fra det sanselige mangfoldige; det er dominansens modpol til det mangfoldige som skal beherskes ved at det holdes på afstand og abstrakt repræsenteres – på en måde som tjener overlevelsens- og beherskelseshensyn. Fornuft og logik er altså ikke absolutte eller eviggyldige, de er blot den herskende måde at tænke på, en tænkemåde som er blevet hærdet i kampen for overlevelse og dominans.

...Lidt mere Kant

Kants frie fornuft, der er i stand til at binde sig til etisk-anstændige love som den selv sætter, består i virkeligheden i fortrængningen af alle praktiske og materielle formål. Til tanken fra Kritik af Dømmekraften om at fornuften besidder en formålsbestemthed uden noget bestemt formål, siger Adorno/Horkheimer at det kategoriske imperativ i dets abstrakthed netop stiller subjektet åbent over for et hvilket som helst formål. Det grundlæggende problem er selvfølgelig at subjektet aldrig er adskilt fra praktiske formål, men at den netop er ét stort praktisk formål: herredømmet over naturen eller unddragelsen fra naturens herredømme. Fornuften kan kun betragtes som absolut når man ikke, som Nietzsche, har set alle de forskellige fornufter stride mod hinanden i deres interessebetingede modsætninger. Den eneste grund til at tingene modsatssløst passer ind i ens fornuftskategorier er at både skematismen og forstandskategorierne er bestemt af dominans-formål.

Når altså først subjektet er rensset for alle spor af natur, kan naturen – drifterne – uhæmmet sætte sig igennem i adfærd. Når den eneste handlings- og tænkningsnorm er noget absolut formelt og kvantitativt, altså fornuften, og alt kvalitativt er fortrængt, kan de formål der i første omgang konstituerede subjektet, sætte sig igennem uden nogen form for formidling. I praksis betyder det at selve subjektet bliver domineret, ja udslettet, i sit forsøg på at dominere naturen. Subjektet er selv helt og fuldt natur, og

må altså slippe af med sig selv for at slippe af med naturen.

Noget (næsten) konkret: Kulturindustri

Ifølge Adorno/Horkheimer udmønter disse forhold sig eksempelvis i senkapitalismens kulturindustri hvori alle markedshenvendte kulturprodukter bliver til en slags universel reklame for medierne og industrien selv. Smagen bliver ensrettet således at forbrugerne efterhånden opdeles i nogle få grupper, hvis smag kan forudsiges, og som køber

Den tyske intellektuelle nyder strandkulturen i Californien. Bach eller Beach Boys?

produkter der i forvejen er afstemt til deres smag. Det handler ikke om at en bestemt instans i forvejen har planlagt en ensretning af folkets smag, men om at man under devisen: "vi giver bare folk hvad de vil have, der er ikke noget formål med produktet selv", giver frit spil for de usete formål der i første omgang har skabt det økonomiske subjekt. Kulturindustrien bliver dermed et paradigme hvor kunst ikke kan sige noget selv, men kun yderligere aftegne de kanaler hvorigennem kunsten distribueres som vare. Den er blevet kvalitetsløs i og med at man aldrig møder modstand i subsumeringen af kunstens mangfoldige under de

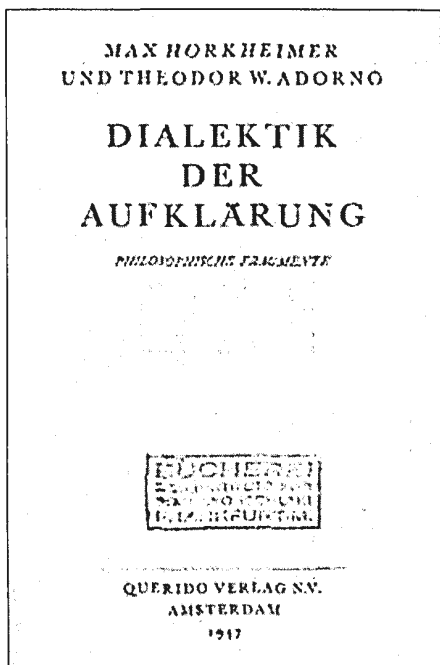
ensrettede forstandskategorier.

Alt dette giver sig også udslag i sproget, hvori ordene egentlig ikke længere har den funktion at repræsentere ting i verden, men hvor de er et lukket system af tomme tegn, der kun kan udtrykke deres formåls- / årsagsrelation til hinanden, og altså ikke egentlig kan udtrykke værdidomme – udtrykke noget moralsk eller æstetisk. Denne type udsagn vil i det bestående sprogs spil dybest set tage sig ud som vrøvl.

Kritikkens monade

*"min sjæl venter på Herren
mere end vægterne på morgen,
end vægterne på morgen"*

- Salme 130 v. 6

Men hvordan er kritikken da mulig? Hvordan kan man kritisere en herskende diskurs som ikke er indsat af bestemte magtfulde subjekter, men som består i selve den historisk-kausale konstituering af subjekterne, deriblandt én selv, den aspirerende kritiker? Eller hvad er udvejen for den historiske materialisme, når dens kausale tænkning løber ind i det hegelianske paradoks: at en begivenhed eller handling (enheden) kun er en sammenfatning af alle sine årsager (mangfoldigheden) som igen kun er opstillet for at forklare begivenheden eller handlingen? Ifølge Benjamin udspringer denne kausale historieskrivning af en vulgær tidsofattelse, og den indebærer at sejrherrens diskurs kommer til at dominere. Alle begivenheder og

handlinger fremstilles, i den homogene og tomme tid, som stræbende hen mod de bestående magtforhold. Historien bliver til magtens stamtræ eller slægtsfortælling. Vi er her tilbage ved det fortrængte fremskridtsprincip, bag ved både oplysningstænkningen og marxismen. Ifølge Benjamin har man glemt den bagvedliggende teologi, idet man beskriver de historiske overfædæfenomener. Den vulgære, kvantitative tidsopfattelse kommer af den kristne idé om at historiens afgørende begivenhed allerede har fundet sted i form af logos' inkarnation i Kristus, at denne hændelse alene udgør historiens mening og telos, og at alle efterfølgende begivenheder udgør en årsagskæde hen mod et resultat som allerede er historien iboende. Dette udgangspunkt skal erstattes med en ny teologi, som kan styre den historiske materialismes "dukke".

Her griber Benjamin til den jødiske forventning om Messias' altid fremtidige komme, idet denne forventning i hvert øjeblik åbner et potentiale som er andet og mere end en virkning af de forudgående årsager. Under dette irrationelle fremtidsperspektiv sprænges øjeblikket fri af tidskæden og bliver til en leibniziansk monade som kan beskrive helheden – historien – netop i kraft af sin uafhængighed og upåvirkelighed. Den eneste mulighed for at udsige senkapitalismens selvmordsigelser – eksempelvis subjektets påståede frihed som i virkeligheden er ren udfoldelse af naturdrifter – er at lade tænkningen

tage form af værker der helt og holdent har deres formål i sig selv. Man skal tænke, tale og handle modsat det kategoriske imperativ, således at man netop ikke hverken adlyder eller sætter en almen lov, men at det tværtimod springer direkte i øjnene at handlingen bærer sit mål i sig selv, og står i direkte modsætning til det almene. Måske kan man sige at når man ser liv der demonstrativt autonomt udfolder sig selv og sine værdier, bliver det tydeligt at der ikke er én, absolut formel fornuft, men derimod en Nietzscheansk pluralitet af indbyrdes modstridende værdier. Denne idé om det monadiske værk gør sig også gældende i det særprægede formsprog i Oplysningens Dialektik, hvor de fleste sætninger har karakter af punchlines og selvstændige enheder, hvori forfatterne forsøger at indfange værkets (og historiens?) helhed.

I og med at den fragmentariske tænkning lader modsætningen træde frem, og oplysningens egentlige forhold til naturen bliver synligt, kan naturen i subjektet sættes fri af sin fortrængning – blive sprogliggjort. Filosofien og kunsten kan give sprog til det kvalitative, og dermed få os til at standse op ved den enkelte detalje, som ellers kun skulle tjene som middel til yderligere fremgang.

Når de bestående midler får værdi som mål i sig selv, undergraves den samfundorden der er afhængig af den enkeltes stræben efter selvforstærkende behovstilfredsstillelse.

Apropos.. Ideologier

Socialisme: Du har to køer og giver den ene til din nabo.

Kommunisme: Du har to køer, regeringen tager dem begge og giver dig mælk.

Fascisme: Du har to køer, regeringen tager dem begge og sælger din mælk.

Nazisme: Du har to køer, regeringen tager dem begge og skyder dig.

Bureaukrati: Du har to køer, regeringen tager dem begge, skyder den ene, maler den anden og hælder mælken væk.

Anarkisme: Du har to køer, de drikker din mælk og skyder regeringen.

Radikalisme: Du har to køer, sælger deres mælk og køber en regering.

Narcissisme: Du har to køer, sælger dem og køber et spejl.

Kapitalisme: Du har to køer, sælger den ene og køber en tyr.

Terrorisme: Du har to køer, som sprænger regeringen og tilbeder Saddam Hussein.

Racisme: Du har to køer, skyder den sorte og elsker den hvide.

Kannibalisme: Du har to køer, som spiser hinanden.

Zionisme: Du har to køer, de for begge krøller og bygger et bjerg i Israel.

Buddhisme: Du har to køer, de klipper sig skaldede, sælger deres mælk og køber røgelsespinde.

Roliganisme: Du har to køer, maler den ene hvid, den anden rød, og kalder dem "Cowey".

Realisme: Du har to køer.

Optimisme: Du har to køer og satser på at de laver en tredje.

Pessimisme: Du har to køer, og sælger dem for at få råd til mælk.

Christian
Verdoner Larsen

Gud som kognitiv realitet

*"Gud" er enten uopnåelig eller uafrystelig.
Artiklen starter med Kant og slutter med
Luther.*

Kant kritiserer fornuften sønder og sammen i sin erkendelsesteori, men han gør det kun for at isolere et (inter)subjektivt rum, hvor den til gengæld frit kan boltre sig. Med det forbehold, at hvad den end finder på, så konstituerer det ikke som sådan en empirisk objektivitet (det sker kun ved forstanden), har den ellers lov til at reflektere derudaf og bygge æstetiske tankekonstruktioner. Hermed følger dog også tjansen at konstituere det moralske subjektive handlingsprincip.

Mens forstanden er travlt optaget af erkendelsesarbejdet, kan fornuftens indbildningskraft med andre ord få rum til at låne lidt af dens begreber med henblik på to områder: på den ene side den syntetisk-æstetiske refleksion omkring de områder, hvor forstanden er forment adgang, og på den anden side arbejdet med at udkaste handlingsprincipper – det sidste fordi der ikke kan være en "fri"/viljestyret/bevidst handlen uden en forudkastet idé om et formål for denne.

Fornuften opfører sig som den nu engang gør – den opererer ud fra principper som udspringer fra den a priori – hvilket betyder, at de er fuldstændig umulige at slippe af med. Kant sætter således fingeren på en subjektiv virkelighed, som

ikke er empirisk (– den er metafysisk men ikke transcendental¹); dette kan man mene om hvad man vil, men man slipper ikke af med den.

A priori!

Selvom de logisk-empiriske positivister videre har været så venlige at klargøre, hvor grænsen for den transcendentale erkendelse går – og endvidere forkastet alt det, der falder uden for grænserne som 'meningsløst' – så må man, hvis man kigger sig lidt omkring, ikke desto mindre sande, at langt størstedelen af den menneskelige intellektuelle aktivitet foregår på den anden side af positivismens grænser. Vi bruger uanede mængder af tid på at beskæftige os med begreber af tvivlsom empirisk værdi (som frihed, lykke, moral, hygge, høflighed, dygtighed, det gode, værdi, musikalsk, *x-factor*, natur, miljø, koncept, kultur, fred, fænomen, empiri, filosofisk, fremtiden, skønhed, kunst, ånd, kristen, muslim, skæbne, det offen-

¹ Claus Bratt Østergaard gør rede for, at transcendentalfilosofi beskæftiger sig med mødet mellem logik og erfaring / tænkning og sansning - et møde, der hos Kant kun finder sted i *Kritik af den rene fornuft*, dvs. i erkendelsesteorien (s. 52 i Østergaard: *Kants kritik af den rene fornuft*, Informations forlag 2009)

tlige, staten, samfundet, folket, betalingsbalancen, neoliberalisme, konservatisme, socialdemokratisme, – i det hele taget en uoverskuelig mængde af ismer osv....).

Indskudt bemærkning: Med Rortys ord kan man beskrive menneskets selv som et (centerløst)net af forskellige overbevisninger, ønsker og ideer. For overhovedet at kunne være et selv, skal dette net hænge sammen og udgøre en helhed af syntetiske masker – en helhed som Rorty kalder et 'endeligt vokabular'...

Syntese!

Fornuften arbejder dialektisk, dvs. den indsamler begreber og ideer fra nær og fjern og forsøger at sammenknytte dem i en syntese. Dette betyder med andre ord, at mennesket i sin tankemæssige indretning er kendetegnet ved en søgen efter enhed.

Vel nok alle de tekster, vi har fingrene i her på idehistorie, er karakteriseret ved at være en lang analyse af en forudgivet ikke-empirisk syntese, som læseren efter endt læsning så syntetisk kan forsøge at rekonstruere sig et indtryk af.

Det umistelige

Og således er jeg tilbage ved mit mantra: Mennesker som sådan efterstræber og lader sig vejlede af ideer, der ikke "findes", men som forudsættes; ideer uden hvilke vi ikke ville være mennesker uden hvilke vi ikke ville kunne give meningsfylde til vores liv (uagtet at 'meningsfylde' i denne kontekst er et *meningsløst* begreb ifølge positivismen).

"Ideer" er der mange af – men der er kun én *ide-hed* (eller mere præcist kan man måske sige, at der er mange fortolkninger, men kun en ide...); mennesker stræber tilsyneladende i forskellige retninger, men vi er ens for så vidt vi stræber.

Amerikanerne kalder det deres drøm, filosofferne kalder det for Det Gode, romantikere kalder det kærligheden, mange kalder det lykken, politikere kalder det vores velfærd og de religiøse kalder det deres Gud.

Ideerne er tautologiske, idet de kun er definerede ved sig selv. Selve Ideen er indholdstom, eller for så vidt den er ikke-empirisk, har den ikke noget påviseligt indhold. Derfor er den også *urørlig* – eller i fald en "specifik" ide skulle synke i grus, afdækker den blot en "ny" ide.

I dette perspektiv bliver det interessant at bringe Luther på banen. I sin Store Katekismus² skriver han:

"En Gud kaldes det, som man venter sig alt godt fra, og som man tager sin tilflugt til i al nød. Altså er det at have en Gud intet andet, end at man af hjertet stoler og tror på ham. (...) Det, du knytter dit hjerte til og stoler på, er i virkeligheden din Gud."

Med hensyn til, om det nu er den "rigtige" Gud, man har fat i tilføjer han

² Fra redegørelsen for det første af de ti bud. Alle Luthers skrifter ligger frit tilgængelige på nettet...

kryptisk noget i retning af, at Gud er den, man venter sig alt godt af, uanset om det ellers går godt eller skidt – med andre ord er Gud den ide, man ikke kan miste, ligesom man kan miste "magt og herredømme" eller "rigdom og lykke". Man kan også sige, at en Gud, der kan modbevises, ikke er en Gud. Luthers forsøg på at abstrahere fra alle de jordiske goder kan minde om et tilløb til Kants omfattende udrensning i arbejdet med at sætte fingeren på den uafhængige, aprioriske ide.

Coda

Hvad man så end skal gøre med sit liv, kan ingen komme og fortælle. (Med minde man en dag møder Jesus nede ved bageren...). Jeg har her blot forsøgt at afdække det "religiøse" princip. Man kan måske gå videre og sige, at menneskene er henvist til at være moralske væsener, om end verden som sådan, livet, er amoralsk. Opsummerende er min pointe, at religioner er der mange af, og de kommer og går, opstår og forsvinder, enten hvert årtusinde eller hver dag. Men *religiøsiteten* slipper vi ikke af med.

Litteratur:

Kant: *Kritik af dømmekraften* (med Østergaards indledning).

Claus Bratt Østergaard: *Kants kritik af den rene fornuft*

(Om logisk positivisme: Moritz Schlik: *"Positivism and realism"*)

Rorty: *Kontingens, ironi og solidaritet* (kapitel 4: "Privat ironi og liberalt håb")

Luther: *Den store Katekismus*

Thorbjørn
Friis

Idealisme, Løgstrup og Gudserkendelse

Dette er en kort introduktion til Løgstrups metafysik fortalt gennem en kort gennemgang af den erkendelsesteoretiske filosofi og dens problematik omkring erkendelsen af Gud. Først vil der være et afsnit om baggrunden for kritikken af erkendelsesteorien; derefter en gennemgang af problematikken og Løgstrups kritik og filosofi.

I starten af 1900-tallet dominerede den idealisme som man kalder nykantianismen. Den var god tone på universiteterne i Danmark og Tyskland men det billede skulle snart ændre sig. Fra alle sider blev der kritiseret. Den blev opfattet som en abstrakt og konstruktivistisk erkendelsesteori og Nykantianismen blev efterhånden udfordret fra mange sider: af fænomenologien (Edmund Husserl), transcendentalfilosofien (Martin Heidegger), livsfilosofien (Hans Lipps), Jeg-Du filosofien (Martin Buber), den logiske positivisme (Rudolph Carnap) og til sidst også af eksistensfilosofien (Jean-Paul Sartre). Og fra Danmark kom den i form af Knud Ejler Løgstrup og hans kritik, hvorfra jeg vil uddrage konklusioner til min fortolkning af det problematiske forhold mellem erkendelsesteorien og teologien. For Løgstrup, teologien og temaet for denne udgave, ligger der nemlig en helt bestemt problematik omkring erkendelsen af Gud.

Nykantianismens erkendelsesteori er bygget op omkring forholdet mellem subjekt og objekt. Det som kendetegner dette forhold er, at objektet står i et afhængighedsforhold til subjektet. For når subjektet erkender, udsteder det en dom (Urteile) omkring objektets form. Objektets form er derfor afhængig af det erkendende subjekt. Man kan populært sige, at hvad det er man ser, afhænger af hvilke øjne der ser.

Når vi hver især ser en masse forskellige objekter med den samme form og funktion, sammenlægger vi erfaringerne til en dom, f.eks. *at det er stole vi ser på*. Ved domfældelsen subsumeres objekterne. Det drages en dom om noget alment. Derefter kommer dommen til udtryk i et sprogligt symbol, igen f.eks. i *at det vi ser på er en stol, og vi danner derfor begrebet stol*.

Det sproglige symbol bliver derfor det eneste, vi ved. Objektet, tingen-i-sig-selv, er afskaffet for nykantianerne. De

vil derfor sige, at man kun møder det i verden, som det erkendende subjekt har lagt i den.

Den almindelige kritik af den nykantianske idealisme var derfor, at det ikke lykkedes for teorien at komme ud over det menneskelige subjekt. At vi aldrig kommer ud af vores egen lille boble. Det objektive er det subjektive. Intet viser sig i erkendelsen. Man erkender kun noget man selv har skabt, og derfor erkender man intet.

Der kom mange løsningsforslag på denne problematik i de første årtier af 1900-tallet. Husserl mente, at der i vores erkendelse var nogle ikke-empiriske elementer, som vi kunne få fat på ved at se bort fra den konkrete situation. Sprogfilosoffer som Ernst Cassirer gik ud fra at symbolet, sproget, ikke var et tilfældigt hylster, men et *allerede ladet* symbol som ledede hen mod en bestemt tanke eller et bestemt tankeindhold. Martin Heidegger forsøgte at godtgøre, at subjektet allerede indeholdt en substans. At vi allerede tænker i kategorier (hvilket var en radikal fortolkning af Kant).

Løgstrup afviser de fleste af de fortolkninger og skriver dem ind under den gamle term, idealisme. I forlængelse deraf giver han dem alle den samme kritik som overfor nykantianisme (jf. ovenfor). Den idealistiske erkendelse ender i en stor illusion, hvor man lader som om, man skaber verden, selv om man godt ved, man ikke gør det.

Men nok navlepilleri og menneskelig

selvbeskuelse, for Teologen Løgstrup griber imidlertid fat i nogle af de ubehageligheder, som nykantianismen og idealismen bragte med sig til teologien og de religionsfilosofiske debatter. I hans doktordisputats *"Den Erkendelsesteoretiske Konflikt mellem den Transcendentalfilosofiske Idealisme og Teologien"* fra 1942 gennemgår han F.K. Schumanns og Johannes Rehmkes filosofi i et forsøg på at undgå problematikken og det teologisk pinlige ved erkendelsesteorien. Schumanns og Rehmkes forsøg var, ifølge Løgstrup, imidlertid frugtesløse.

Men hvad er det pinlige ved erkendelsesteorien? Det er, at det ved første øjekast ser ud til, at det også er umuligt at erkende Gud-i-sig-selv. At enhver erkendelse af Gud må betyde at Gud er skabt af os selv er også en del af problemet, men måske endnu mere pinligt må erkendelsen af Gud betyde, at Guddommen står til vores disposition, da erkendelsen i erkendelsesteorien er en "skabende" aktivitet.

Denne problematik skinner igennem i 1800-tallets filosofi. For som man kan regne ud, så må det af subjektets ophøjethed følge, at mange af det objektive metafysiske sandheder, som man havde haft, måtte se sig blive problematiseret. Eksempelvis hos Søren Kierkegaard som radikaliserer subjektet, dets etik og dets mulighed for at vælge ud fra et objektivt rationale. Gud bliver således udelukkende et spørgsmål om tro og et paradoks, man umuligt kan forholde sig rationelt til. Hos Nietzsche

ses på mange måder den samme bevægelse, hvor afgudernes (sandhederne, teologien, etikken) må stå for fald, fordi individet mangler evnen til at beskue de substantielle forhold i tilværelsen. Man kalder denne frisættelse af individet for det referentielle forfald, hvor man foregiver, simulerer, at der er en sammenhæng mellem den man er og det man gør, og mellem individet og religionen.

Hos Karl Marx kommer det helt anderledes til udtryk; hvis erkendelsesteori er korrekt, og alt der har været er menneskeskabt, så må alt være kultur (det modsatte af det ikke-menneskeskabte, det vi normalt kalder natur). Dermed bliver Gud udtryk for menneskets kultur. Men i sidste ende består kritikken stadig væk af alle 1800-tallets tolkninger: erkendelse ender i en stor illusion, hvor man lader som om man skaber verden, selv om man godt ved, man ikke gør det.

Det er også disse tolkninger som Løgstrup angriber. Han kritiserer de ateistiske filosofier for at drive konklusionen for langt ud og erklære Gud for ikke eksisterende. Benægtelsen af Guds eksistens sker for ham at se, fordi man drager en fejlslutning og benægter muligheden for Gudserkendelse. Gudserkendelsen er vigtig for Løgstrup. I sit opgør med Kierkegaard gør han det klart, at Gudserkendelsen er reduceret til inderlig tro; i stedet er det vigtigt for Løgstrup at forklare, at man rent faktisk i en eller anden form kan erkende Gud

i verden, og ikke bare må være blindt troende.

Dermed er vi nået frem til de afsluttende bemærkninger i denne artikel. Hvorledes kan Løgstrup godtgøre for Guds eksistens, og hvordan skiller den sig ud fra de filosofier, som han kritiserer så voldsomt?

Løgstrup vender sig mod opdelingen af verden i Subjekt-Objekt, eller i mere teologiske termer, sjæl-legeme. I stedet siger Løgstrup at verden og mennesket er én; eller som Johannes Sløk udlægger det; "Mennesker er ikke blot udgået af verden, men der er ingen reel adskillelse mellem verden og mennesket" (Sløk, Johannes 1994: *Europas sjæl*: side 78). Løgstrup er anti-dualist og med det følger, at verden nødvendigvis viser sig som den er for os. At vi kan erkende noget er fordi vi er i verden. Sansningen er *afstandsløs*, der ikke noget der viser sig for os i sansningen. At vi føler den afstand mellem os og verden er fordi bevidstheden har en evne til at skille os fra verden. Når vi sanser, fremtræder tingene ikke for os, de ER der bare. Der er ingen forskel mellem os og verden: der er ingen afstand. Vi er i verden hele tiden og det er en (fejldende) kvalitet ved den menneskelige bevidsthed, at vi erkender noget som different fra noget andet, eller fra os. Når bevidstheden skiller det som ikke kan skilles ad, betyder det at vi taber muligheden for at erkende verden som den reelt er. I stedet forlægger vi det reale i det abstrakte, i f.eks. de sprogligt symbolske begreber.

I erkendelsen af Gud betyder det også,

Thomas
Palmelund Johansen

Kritik, kritik, kritik eller kritik?

Modernitetskritik, civilisationskritik, rationalitetskritik, religionskritik, ja der er mange betegnelser i spil, når vi prøver at trække linjer i tænkningens historie. Til hver af disse kritikformer kan vi prøve at opspore en tradition, indenfor hvilken de forskellige forfattere kan placeres. Den slags kan komme ens overblik til gode. Ofte er begreber og traditioner som modernitetskritik eller metafysikkritik defineret ud fra det kritikken synes at være rettet imod. Men hvis vi i stedet for ser på hvilken struktur kritikken er opbygget omkring, kan vi til tider nå et spadestik dybere. Måske er der noget helt andet i gære end først antaget.

Når vi taler om kritik synes det på sin plads, at vi gør os klart hvad vi mener med dette. Kritik er nemlig ikke bare kritik. Der kan overordnet tales om fire kritik-traditioner, som jeg her kort vil ridse op. Jeg mener, at det kan være befordrende for idéhistorikeren at holde sig for øje, hvilken type kritik der trækkes på i en given kritik. Derved kan der åbnes for en forståelse for, hvad der egentligt (eller også) er på spil.

Opdelingen af kritik i fire kategorier skal naturligvis, ligesom opdeling i kategorier i al almindelighed, nærmes med en hvis, nåh ja... kritisk sans. Traditionerne kan ikke adskilles fuldstændig fra hinanden og udelukker ikke hinanden. Det vil derimod ofte være tilfældet, at

man vil kunne finde træk fra flere end en tradition i den tekst der undersøges.

De fire kritikker er som følger:

1)

Ideologikritik: Denne tradition strækker sig tilbage til Bacons idollære, gennem oplysningstidens kritik af etablerede institutioner (f.eks. kirken) til marxismens ideologikritik. Ideologikritikken er orienteret mod spændingsforholdet: sandhed vs. magt (eller sandhed vs. interesse). Det handler her om at afsløre magthavernes uberettigede monopol på sandhed. Ideologikritik skal særligt finde ideologiske fejl; disse kan f.eks. være almengørelse af særinteresser

(inden for det politiske) eller objektivering/tingsliggørelse (inden for f.eks. videnskab).

2)

Kulturkritik: Denne tradition strækker sig fra Rousseaus oplysnings skepsis til Heideggers værensglemsel. Kulturkritikken er orienteret mod spændingsforholdet: oprindelighed /autenticitet /egentlighed vs. ikke-autenticitet. Der bliver i denne tradition påpeget dekadente træk ved den samtidige kultur, og forsøgt vist hvordan den nuværende livsform grunder i falske eller afledte forestillinger. Der kan være tale om en konservativ udgave, som peger bagud i tid mod et mere oprindeligt ophav, som forfatterens samtid har fjernet sig for langt fra. Men det kan også være en utopisk udgave, som peger frem mod en ideallivsform og på, at menneskeheden må løfte sig ud af stiltand eller et primitivt stadie.

3)

Selvrefleksiv fornuftskritik: Denne tradition kommer særligt til udtryk hos Kant og er orienteret mod spændingsforholdet: legitime vs. illegitime aspirationer. Her handler det om at søge grænserne for hvad vi meningsfuldt kan udtale os om. Vi kan herunder også nævne Wittgenstein

4)

Total fornuftskritik: Denne tradition findes i flere udgaver indenfor post-modernistisk eller post-strukturalistisk filosofi, den er dog mest forbundet med

linien fra Nietzsche til Foucault.

Orienteret mod spændingsforholdet: Sandhed/falskhed vs. den magt de skjuler. Denne tradition kan vi beskrive som en radikal udgave af 2 og 3. Den totale fornuftskritik forholder sig kritisk til det ståsted hvorfra vi kan rette en kulturkritik eller selvrefleksiv fornuftskritik. For en mere indgående fremstilling af tradition 4's forhold til de andre 3 traditioner, vil jeg her henvise til den nedenfor anførte litteratur.

Hvor er modernitetskritikken? Og hvad med religionskritikken eller civilisationskritikken? Vi leder forgæves efter de kritiktyper vi normalt taler mest om. Men det er der heldigvis en fornuftig forklaring på. Alle disse kan vi nemlig behandle under kategorierne ideologikritik og kulturkritik.

Modernitetskritik findes ofte udformet ideologikritisk, men ikke udelukkende. Civilisationskritik findes ofte udformet kulturkritisk, men, igen, ikke udelukkende. Rousseau brugte for eksempel ideologikritik mod 'ejendom' til at understøtte sin kulturkritik. Det kan være fristende at sammenstille civilisationskritikken med kulturkritikken og modernitetskritikken med ideologikritikken. Men da det er et felt med flere facetter end som så, kan nuancer gå tabt hvis man forsimples på denne måde.

- EKSKURS I -

Ideologikritik giver mest mening indenfor det moderne, idet ideologibegrebet fordrer en idé om samfundet som en

selvstændig sfære (uafhængig af religion, natur eller andet), som man kan diskutere og teoretisere over. Dernæst kræves et autonomt teoribegreb som er uafhængigt af politiske og sociale interessekonflikter. Et sådant kan der argumenteres for, udvikles først fuldt i perioden efter Galilei. Det vil sige, et moderne teoribegreb hentet fra naturvidenskaben. Det kan derfor være både svært og problematisk at læse ideologikritik ind i før-moderne tekster. Kritikker fra før 1700-tallet vil måske sjældent indeholde ideologikritik, ganske enkelt fordi ideologibegrebet ikke var aktuelt.

Ideologikritik opstod ved en mistanke om at en ideologi gjorde sig gældende ved at ideologien ikke har formålet at gøre sig autonomt fra politiske og sociale interesser. Ideologikritikken består således mere konkret i at finde ideologiske fejl.

Men det kan blive sværere endnu at adskille skidt fra snot. Der er både gråzoner og overlap.

Hvis vi for øvelsens skyld ser på Adorno og Horkheimer i *Oplysningens dialektik*, finder vi, at der i kritikken af det (med deres termer) fascistoide, senkapitalistiske samfund og de renskurede fabrikshaller, er skrevet i et ideologikritisk sprog. Ideen om en falsk bevidsthed og om at nogle har interesse i at fastholde arbejderklassen i denne tilstand er bl.a. tegn på dette. Men samtidig kan vi finde træk af kulturkritik. Mest tydeligt i kapitlet om kulturindustrien. Her kunne det synes som om Adorno og Horkheimer nærmest ønsker sig til-

bage til en tabt fortid, hvor Jazz og Hollywood endnu ikke var til. Kulturindustrien, som den Jazz og biograffilmen hører ind under, gør intet andet end at reproducere kulturprodukter, i stedet for at skabe kunst. Problemet med produktion i kulturindustrien er, at det som først og fremmest bliver gentaget, for eksempel i biograffilmen, er de magt- og arbejdsdelingsstrukturer som er herskende i samtiden. Derved bliver kulturen blot endnu en agent i magtens opretholdelse, bedst som vi troede den stod for fritid og frihed. Her altså en ideologikritisk konklusion. Adorno og Horkheimer retter, med deres idé om fornufts perversion i det senkapitalistiske samfund, en ideologikritik mod oplysning, hvilket på sin vis er en ideologikritik af ideologikritikken. Dette kunne ende i radikal kulturkritik, hvis den trækkes i retning af en fornægtelse af fornuften. Det er Adorno og Horkheimer dog ikke i overhængende fare for da de forholder sig stærkt kritisk overfor nazismen og fascismen, som netop er kulturkritiske. Måske er de selv fuldstændig klar over, at netop her ligger risikoen for omslaget fra oplysning til fascisme.

Når vi alligevel kan finde kulturkritiske træk hos dem er det fordi vi bevæger os omkring nogle indre forbindelser og overlap ved de to traditioner i dette tilfælde. De udfører ideologikritik på kulturkritikkens enemærker.

- Ekskurs II -

I 1934 flyttede Institut für Sozialforschung, det vi kender som Frankfurter-

skolen, og som Adorno og Horkheimer var en del af¹, fra universitetet i Frankfurt til Columbia University i USA (Adorno dog først i 1938). Turen fra Weimar-Tyskland og populistiske massepartier til det individualistiske og kapitalistiske Amerika, depressionen til trods, må have været noget af et kulturchok. Fra den ene yderlighed til den anden. Da de senere rykkede til Californien, hvor Oplysningens Dialektik er skrevet, kan man kun forestille sig den forargelse de to dannede herrer, med den tyske kulturs stærke traditioner, må have ligget inde med overfor den amerikanske livsstil. Når vi siger, at Adorno og Horkheimer undgår at ligge indenfor samme kulturkritiske position, og at deres primære ærinde er ideologikritik, betyder det ikke at de kulturkritiske træk ikke betyder noget. Der er jo sjældent røg uden en ild. Det er plausibelt at antage at de nærrede en stærk foragt for den moderne kultur, og ønskede noget mere autentisk, evt. af mere traditionel karakter. De kunne bare ikke eksplicitere det. I kulturkritikken er det ikke som i ideologikritikken nok at påpege fejl. Her må det også forventes at der op-

stilles alternativ. Dette var ikke i Adorno og Horkheimers interesse².

Afslutningsvis kan det konkluderes, at det kan være indbringende at være ligeså fokuseret (hvis ikke mere) på forfatterens sprogbrug som på det kritikken er rettet imod. Jeg håber det fremgår, at det ikke er så enkelt endda at definere karakteren af en kritik. Især fordi den ene tradition kan skjule den anden. Kritik er ikke bare kritik!

Litteratur: Ud over selvgjorte vage eksempler er fremstillingen stort set tyvstjålet fra Dr.phil. Thomas Kroghs (Idéhistoriker ved Oslo Universitet) "Fra Frankfurt til Hollywood – Frankfurterskolen 1930-1945"; Aschehoug, 1991, pp. 48-59 (læs den før resten af din læsegruppe! - men pas på, den er på norsk)

Noter

¹ Andre navne var Herbert Marcuse, Erich Fromm og Walther Benjamin som normalt tilskrives en stor indflydelse på skolen gennem Adorno.

² For en yderligere redegørelse gennemgang af *Oplysningens dialektik*, og Adorno og Horkheimers filosofi vil jeg henvise til Benjamin Daltons artikel på modsatte side. Her vil det formentlig fremstå tydeligere, end jeg kan gøre det her, hvorfor værket ikke indeholder positive udsagn om alternativer.

Mette Ka

Mere Girl Power...!

*Jo mere jeg betragter mænd,
desto mere synes jeg om hunde.*

Madame de Staël.

Mere plads til kvinder med ben i næsen! Hvorfor læser vi, mere eller mindre, kun værker skrevet af mænd? Hvorfor spotter vores syn så sjældent kvindenavne på læseplanen?

Okay, der bliver godt nok læst en smule af Hannah Arendt og ja, vi har jo vores helt egen Dorthe Jørgensen, for ikke at tale om, at det er en mandsdomineret filosofisk verden og tid vi beskæftiger os med på Idéhistorie. Men ikke alle kvinder har ladet sig kue. Jeg tænker her på nogle bestemte kvinder, der valgte at trodse den mandsdominerede samtid og verden, ukendte navne som, efter min mening, har haft stor indflydelse – ikke kun på kønsrolledebatten, men også i filosofiske og kulturelle henseender - og derfor burde kendes.

Forsvar for kvindens rettigheder

En person, der sjældent nævnes i filosofiens historie er Mary Wollstonecraft, 1759-1797. Der kan være mange grunde til, at vi ikke kender til denne kvinde. En af grundene kan være fordi det, hun sagde, end ikke var noget, tidens oplyste intellektuelle ønskede at høre – for ikke at tale om tidens reaktionære. En kvinde med ben i næsen, der med sit *forsvar for kvindernes rettigheder*, der var en feministisk uafhængighedserklæring,

var et modstykke til den amerikanske uafhængighedserklæring og til Thomas Paines *Menneskets rettigheder*.

Wollstonecraft tog den liberale doktrin om umistelige rettigheder og anvendte den på kvindens situation. I et "tidligt" ønske om ligestilling, argumenterede hun for, at *bevidstheden er kønsløs*, og at rettigheder derfor ikke bestemmes af kønnet. En vigtig og radikal udvidelse af de liberale idéer. Wollstonecraft argumenterede for kvindernes fuldstændige personlige og økonomiske uafhængighed, og dermed imod de billeder af "kvindens natur", som andre filosoffer, heriblandt Jean-Jacques Rousseau, bragte til torvs. Derudover påpegede hun i *forsvar for kvindernes rettigheder* hvilken forkrøblet indflydelse opvæksten og mangel på adgang til uddannelse har på kvindesindet: "Hele kvindes liv var indrettet på at behage manden".

I forlængelse af dette gik Wollstonecraft også imod Rousseaus bog *Emile*, hvis opfostringsideal gik ud på, at pigerne skulle lære at indordne sig, hykle og rydde op efter manden. Dog delte hun Rousseaus tro på naturen, den naturlige vækst i frihed, lighed og fornuft, hvis man afholdte sig fra at manipulere med menneskenes børn. Og hun delte Lockes tro på forstandens perfektibilitet, det

næsten uendelige fremskridt i viden og færdigheder, blot man undlod at sætte grænser for fornuftens foretagsomhed og hele den intellektuelle dannelse.

Et af de krav Wollstonecraft formulerede, gik ud på at forbedre uddannelsen af kvinder og piger. Hun kom forsigtigt ind på, at kvinder egentlig også burde have valgret. Yderligere bør der nævnes hendes *Forsvar for menneskets rettigheder*, der er et forsvar for de borgerlige og religiøse friheder under den franske revolution.

“Jo mere jeg betragter mænd, desto bedre synes jeg om hunde!”

Disse ord kommer fra samme kvinde der introducerede Kant og andre tyske filosoffer for franskmændene. Der er her tale om Anne-Louise Germaine Necker, Baronne de Staël-Hostein, eller Madame de Staël, kært barn har mange navne, 1766-1817. Hendes klare og tydelige udlægning af Kant, Schelling og Schlegel var en åbenbaring for franskmændene, der på dette tidspunkt stadig var under indflydelse af Locke og oplysningen. I bogen, *Litteratur anskuet i forbindelse til de sociale institutioner*, så hun på relationerne mellem religion, lov, moral og litteratur. Dette blev begyndelsen på det, vi nu kalder litteratursociologi. Udover dette, er hun, i romanen *Corinne* (1807), tidligt ude med synspunkter, der skulle blive centrale i den feministiske debat, hvor hun fordækt gik til angreb på den kirkelige vielse og ægteskabets

uopløselighed. Men Madame de Staël var mere end blot endnu en feministisk kæmper for kvindernes rettigheder. Hendes forfatterskab var banebrydende indenfor litteraturteoretisk litteratur og samfundet. Samtidig med at hun pegede frem mod en ny demokratisk politisk kultur, der inkluderede begge køn, var hun centralt placeret i sin tids salonkultur, der har rødder tilbage til 1600-tallet. Her mødtes kvinder og mænd for at drøfte kunst, kultur og politik. Med dette havde samtlige regeringer fra 1792 øjnene stift rettet mod Madame de Staël, fordi hun samlede oppositionen omkring sig og selv var en «kongemager» med andel i flere ministerudnævnelser. I lyset af dette kom Madame de Staël til at stå i skæringspunktet mellem den før-revolutionære politiske elitekultur, der inkluderede kvindelig aktivitet og det moderne demokrati og som henviste kvinders politiske aktivitet til feministiske subkulturer.

Bag hver en mand står en stærk kvinde!

Vi kender alle Jean-Paul Sartre, men hvor mange kender kvinden bag ham? Navnet er Simone de Beauvoir. I 1970'ernes kvindebevægelse blev Beauvoirs værk om *Det andet Køn* (1965) gjort til teoribogen om den historisk bestemte undertrykkelse af kvinderne. Ved sin fremkomst vakte bogen skandale og begejstring; den blev fordømt af paven. *Det andet køn*

fortæller ikke alene om patriarkatets og kvindeundertrykkelsens (idé) historie, men med eksistentialismen som ledetråd forsøger værket at afdække, hvad man kunne kalde den maskuline tankes voldelighed – dens essensgørelse og mangfoldige rubricering af det andet køn, kvinden. Rammen om tænkningens historie er givet med, at homo sapiens fra tidernes morgen har organiseret sig patriarkalsk, dvs. udviklet samfund og kultur med manden som centrum. I samme periode skrev hun værket *Alderdommen*, om samfundets tilsidesættelse af de gamle. Dette er blandt de meste perspektivrige i forfatterskabet. Sammen med livsledsageren Sartre deltog hun i Russell-tribunalet i Danmark mod Vietnamkrigen i 1967. En selvbestaltet international tribunal, oprettet med det formål at undersøge formodede krigsforbrydelser begået af allierede under Vietnamkrigen.

Beauvoir er kendt for selvbiografisk prægede værker og er bl.a. prisbelønnet for nøgleromanen *Mandarinerne*, om striden mellem Sartre og Albert Camus og deres forhold til Kommunismen. Vores helt egne darlings dronning Margrethe og prins Henrik har sågar oversat hendes filosofiske roman *alle mennesker er dødelige*. Yderligere fik hun tildelt den danske sonningpris i 1983 for hele hendes livsværk.

Sartre og Beauvoirs nære venskab og åbne parforhold, der var præget af

utallige diskussioner, har sat sine spor i fælles temaer. Det gælder fx *apellen*, dvs. muligheden for at anmode om en etisk handling uden at forpligte den anden, så vedkommendes frihed går tabt. Beauvoir anskuer problemet fra en kvindesynsvinkel, idet hun tager afsæt i talemåden om, at kvinder opofrer sig for mænd og børn. Det er karakteristisk, at filosofiens historie, der indtil vor tid er mænds værk, så godt som aldrig overvejer, hvad det vil sige at være en mand, men ofte kaster sig ud i bestemmelser af kvindens natur. Fx ved enhver fodboldfan, hvor vigtigt det er at kunne sige noget karakteristisk og gerne negativt om sit holds modstandere, de "andre", mens man ikke behøver at definere sig selv eller sit eget hold; noget tilsvarende gælder forholdet til de "fremmede", hvis kulturelle identitet vi ofte synes mere bekymret over og optaget af end vores eget. Selvforståelsen kender øjensynligt ikke til positive, selvreflekterende bestemmelser, men alene til en identitet gennem modbilleder, som kan udmales og kategoriseres.

Ligesom Sartre og mange andre filosoffer havde Beauvoir studeret filosofi og undervist i en årrække på forskellige gymnasier. Beauvoir er hverken den første eller nødvendigvis største kvindelige filosof gennem tiden, men storværket *den andet køn* indskrifter hende på én gang i den praktiske (etiske-politiske) filosofis og i den kvindelig bevægelses historie,

således at hun ikke er til at komme udenom, og hendes selvstændige liv som forfatter og intellektuel siden 1943 gør hende samtidig til en pioner på feltet for kvindelige filosoffer – ikke underlagt et mandsdomineret universitetssystem eller afgrænset til at varetage en bestemt filosofisk fagdisciplin. Som sådan var hun på alle måder atypisk, og hun synliggjorde markant og overbevisende, at filosoffer også kan være af hunkøn, og at kvinder med faglig-kritisk kompetence kan entrere filosofien såvel som alle andre fag og videnskaber. Når det kommer til Sandheden, de store filosofiske spørgsmål om erkendelse og videnskab, etik og moral samt æstetik og kunst, så har studiet, metoden – altså spørgsmålene – og svaret ikke noget køn.

Hvem ved, måske har selveste Kant fået diskuteret nogle ting med det andet køn? I realiteten kan man jo ikke vide sig sikker.

Tre stærke kvinder ud af mange der til dels har haft indflydelse på historien og et fælles ønske om ligestilling, og til dels hver især havde noget banebrydende på hjertet. Efter min mening tre stærke kvinder der burde finde vej til læseplanen.

Overordnet set, har flere kvinder været i stand til at tænke lige så radikalt anderledes og udfolde lige så gældende filosofiske problemstillinger som nogle af de mænd der optager læseplanen. Imidlertid har man som

følge af deres køn og position i det daværende samfund overset deres filosofiske såvel som politiske agenda og fokuseret på den feministiske side af deres arbejde. Det kunne måske være sundt for vore filosofiske opdragelse, at se hvorledes disse kvinder har set på selvsamme problemstillinger, som optog eksempelvis Sartre.

Christian
Verdoner Larsen

Det idéhistoriske blik - om Arthur Lovejoy og idehistorie

Der tilbydes en kort redegørelse for Arthur Lovejoys opfattelse af idehistorie opfulgt af et perspektiverende bud på, hvordan en nutidig idehistoriestuderende i Århus kan forstå sig selv.

Arthur Oncken Lovejoy (1873-1962) er kendt som grundlæggeren af idehistorie. Han havde sin egen *History of Ideas Club* for prominente intellektuelle med forskellige faglige baggrunde, og i 1940 grundlagde han *Journal of the History of Ideas*. Min artikel tager udgangspunkt i indledningen til hans hovedværk *The Great Chain of Being*, hvor han udbreder sig om hvad det vil sige at udøve idehistorie.

Lovejoy sammenligner en idehistorisk undersøgelse med en kemisk analyse – man skal bryde de historiske tankekomplekser op og isolere deres mindstedele, de såkaldte enhedsideer. Ligesom der er et begrænset antal af essentielt forskellige vittigheder, er der i virkeligheden også et begrænset antal ideer. Det der ligner nye tendenser er for det meste blot nye sammensætninger af gamle ideer. Absolut nye ideer forekommer således relativt sjældent.

Det er vigtigt at skelne disse ideer fra navne. Det samme navneord eller den samme isme kan betyde

vidt forskellige ting og indgå i vidt forskellige sammenhænge. Fx er Gud ikke en enhedside; ordet dækker over vidt forskellige forestillinger og brug – Lovejoy kommer her ind på den klassiske idehistoriske skelnen mellem det jødiske og det græske. I stedet må man altså dekonstruere ordet og i en given sammenhæng spalte det i de elementære ideer. Pointen er altså, at historiens ideer og historiens navneord ikke følges synkront ad.

Lovejoy kommer med forskellige bud på idehistoriske emner. Han nævner noget, der lyder som at opspore historiske paradigmer eller epistemer – generelle udtalte forudsætninger og selvfølgeligheder, der bestemmer tankevirksomheden i en bestemt periode. Herunder kan man søge efter tendentielle *dialektiske motiver*, eller man kan tage temperaturen på den *metafysiske pathos*. Eller man kan analysere en ordbrug og vise hvordan de samme fraser bruges til forskellige ting – eller sætte fingeren på brudene,

hvor ordenes betydning bliver vendt. Her er der altså tale om kortlægning af de asynkrone brudflader mellem ordene og ideerne. Eller til sidst kan man følge en enkelt ide, et princip, i dens skiftende forklædninger undervejs i et historisk forløb, hvilket er det, Lovejoy har sat sig for i bogens hoveddel, der handler om ideen om *the great chain of being*.

Lovejoy pointerer endvidere, at den idehistoriske undersøgelse udmærker sig ved at være tværfaglig. Man skal forfølge ideerne på tværs af traditionelle hegnsplæer mellem filosofi, videnskab, litteratur, kunst, religion og politik og igen henover sproglige og nationale opdelinger af litteraturen. Helst, siger Lovejoy, skal man igennem dem alle – undersøgelsen skal efterstræbe komplementaritet, og på den måde fremgår det endvidere, at idehistorikeren helst skal vide mere om flere ting end de fleste – ligesom det var Sløks ambition i sin tid, er det også Lovejoy tanke, at den idehistoriske udøvelse er et elitært foretagende.

Hvad angår stoffet skal man også helst orientere sig bredt. Hvis man skal sætte fingeren på en given periodes tidsånd, er det ikke nok kun at læse de uddødelige klassikere – de store mesterværker udmærker sig jo netop ved at være tidløse, og således kan idehistoriske karakteristika komme tydeligere frem i værker, der måske er af mindre litterær kvalitet, men som i tiden har haft større udbredelse. Igen er det ikke kun en snæver åndselites

udgydelse, der udgør det idehistoriske materiale, men det er derimod de tanker der har været delt af flertallet af tidens befolkning. På den måde skal vi også beskæftige os med forestillinger, der måske forekommer absurde og dumme i vores ører, fordi de siger noget om historien – og derudover bidrager undersøgelsen hermed til at relativere de holdninger, som vi i dag ellers går og finder indiskutabelt fornuftige.

Det ser ud til at Lovejoy har forskellige ideer om, hvad han mener med en ide. På den ene side kan det være en tidløs enhedside, der indgår i forskellige konstellationer og forklædninger gennem et historisk forløb; på den anden side kan det være en overordnet tendens i en historisk periode; og til sidst kan det være en metodisk målestok, der fx måler store eller små udsving af "metafysisk patos". Af disse lægger vægten nok især på den første betydning, idet det er den, der danner baggrund for hans forsøg ud i idehistorien om den "store værenskæde".

Alt i alt er idehistorie altså ifølge Lovejoy en tværfaglig, polyhistorisk øvelse, der forsøger at skabe sig overblik over et stort stof ved på forskellige måder at reducere det til overordnede eller gennemgående ideer. Idehistorikeren er således den, der skriver de store *Geistesgeschichte* som Rorty kalder det; den der ikke tager sig af andres forvirrede begreber og betegnelser, men som på baggrund af undersøgelsen

fastsætter sine egne.

Det kan virke som en stor mundfuld for en stakkels lille studerende på Afdeling for Idehistorie. Ifølge nærværende opfattelse kan man ikke læse for meget og stort set ikke for alsidigt. Det ser ikke ud til at det egentlig er principielt muligt, at have en idehistorisk *uddannelse* i Lovejoys ånd – ifølge denne er idehistorie snarere en elitær øvelse for gamle, garvede geni-gentlemen.

Men i disse transdisciplinære tider giver det ikke desto mindre god mening, at vi har nogen, der har dygtiggjort sig i at skabe overblik over, navigere i og trække tråde mellem de fuldstændigt uoverskueligt store komplekser af information og viden. Vi må forsøge at afholde os fra at stæse ud af en tangent og (latoursk udtrykt) blive til automatiske transskriptionsapparater - vi er dem, der *konstruerer* disse apparater og piller dem fra hinanden igen! Lovejoy gør selv opmærksom på, at det er et risikabelt forehavende at skrive idehistorie – man kommer nemt til at producere et stykke fantasifuldt, generaliserende miskmask, idet man netop skal spænde vidt og bredt og umuligt kan vide lige meget om det hele. Men på den anden side, mener han, er det forsøget værd. Og selvfølgelig kan vi studerende ikke fra første færd forfatte de store verdenskrøniker - men vi øver os så længe i en *kritisk åbenhed* - hegelsk udtrykt træner vi os i en tankegang, ifølge hvilken man må bestræbe sig på at *tilvejebringe begrebet* frem for blot

at *benytte sig af* et begreb om viden.

Vi forskanser os ikke i skyttegrave, men bevarer det kolde overblik og ved, at alle fronter hører med i det samlede billede. Vi kender og genkender de andres stridigheder, men vi strides ikke med andre end os selv. For det er en uendelig og modstridende øvelse hele tiden gelænderløst at skulle træde vande og ubevæbnede at skulle hente ideerne ud af mudderet på havbunden...

eks·tras

Vinder af

Tingens artikel- konkurrence

"I saw the best minds of my generation destroyed by Wikipedia"

Af CHRISTOFFER BASSE ERIKSEN

En nysgerrig undersøgelse af, hvorfor Internettet ikke kun er af det gode ved hjælp af en aktualiserende læsning af Friedrich Nietzsches Historiens Nytte.

Undren

Jeg har i et stykke tid gået med et udkast til en artikel i mig. Eller rettere: Jeg har i et stykke tid gået og spekuleret over noget, og denne spekulation har jeg (senere) tænkt, kunne blive til en artikel. Mine tanker (som altså kom til før tankerne om artiklen) havde, forenklet set, en slags lede over sig, et uartikuleret ubehag. Der var noget, der stak. Det var Internettet der stak. Ikke meget, men en lille smule. Ofte er det ikke noget, jeg lægger mærke til, ofte er ubehaget helt væk, men jeg er kommet frem til at Internettet alligevel irriterer mig lidt, det sætter i hvert fald gang i noget, og dette noget er ikke udelukkende behageligt. Heri ligger ikke noget mystisk, jeg har blot konstateret at jeg ikke udelukkende er begejstret for Internettet og vores brug af det. Altså, en konklusion: Der sidder et uartikuleret ubehag i mig, jeg ved ikke, hvorfor det er der, men jeg har en fornemmelse af, at det er et følge af min (og alle andres) brug af Internettet. Tankerne (da de gik op for mig og da jeg endda formede dem som tankerækker

og formuleringer af den slags som jeg (inde i mig selv) udtaler med den stemme (følelse, fornemmelse?) der siger mig at jeg er ved at formulere noget, jeg gerne vil skrive ned, stemmen er mørk og en anelse distanceret) gik i denne retning: Uendeligt megen information gør ikke brugen af informationen bedre -- virkeligheden bliver mindre ren hvis den opleves med henblik på at blive genfortalt på en *blog* -- Internettet kan aldrig udkonkurrere kroppen -- et indforstået sprogbrug (om talen så går på musik, filosofi, tøjmode, litteratur, etc.) er ikke *nødvendigvis* sandere -- mennesket reduceres til en *benytter* af viden (og man siger jo som bekendt til sin elskede: jeg elsker ikke dine egenskaber, jeg elsker dig!) -- Internettet medfører kunstværkernes synkretisering (måske er det derfor, vinylen oplever en genkomst? borgerlige hjemms køb af kunst på lauritz.com? installationskunst som 'det nye?')

Hvis jeg selv skal sige det: ikke helt ringe strøtanker, men samtidig: et værre mylder! Disse tanker er selvfølgelig blevet ledsaget af referattanker: Internettet er demokratiets totale gennemførsel, alle er sideordnede og ligestillede på Internettet, mere viden kedeligkedelig alle grupper, demokratiet kedeligkedeligkedeligkedelig. Knap så

svedige tanker, men de er der. Og helt klart: Internettet er noget af det mest geniale, mennesket nogensinde har fundet på, og jeg vil ikke undvære det. Jeg vil ikke leve i en *Wald*, jeg vil ikke smide min computer ud af vinduet. Det simple liv gør sig bedst på film. Hvad vil jeg så? Jeg vil i det mindste gerne kortlægge, hvad jeg ikke bryder mig om og hvorfor jeg ikke gør det. Hvor finder man svarene? For mit vedkommende fandt jeg nogle af dem i et antikvariat nede i byen, i en gammel Uglebog, der kostede 6 kroner og 75 ører, da den blev trykt på dansk engang i 1962.

Historiens nytte

"I øvrigt hader jeg alt det, der kun belærer mig uden at forøge eller umiddelbart stimulere min virkelyst". Med dette citat af Goethe indleder Friedrich Nietzsche denne sin undselige bog *Historiens Nytte*, det andet af hans fire *Utidssvarende Betragtninger* fra 1874.. Et sympatisk og gennemarbejdet værk (et træk fra hans tidlige forfatterskab), der virkelig fortjener en lille "Det lille Forlag"-genudgivelse. Det indledende udsagn er ligefremt og et meget firkantet, altså et fremragende og virkningsfuldt citat. Gennem bogen uddyber Nietzsche denne grundholdning gennem en belysning af begreberne *historie* og ikke mindst *glemsel*. Disse to begreber hører for Nietzsche sammen som to sammensatte modpoler, to aspekter af Nietzsches altid gennemgående tema – den menneskelige livskraft. "Til al handlen hører glemsel" skriver han

som en art motto for sit skrift, mere specifikt: "Men ved den mindste og ved den største lykke er det altid det samme, der gør lykken til lykke: evnen til at glemme eller, bedre udtrykt, evnen til, så længe den varer, at føle *uhistorisk*". Nietzsche taler her op imod en *overhistorisering*, en følelse af *bemægtigelse* af historien, altså: fakta uden følelser. Denne plastiske 'klogskab' er for Nietzsche en ubrugelig klogskab, og værst: den skaber en distance mellem det skete og det levede liv, vi som følende mennesker går rundt i. Vi har ikke et personligt og inderligt forhold til vores historiske viden, med et billede kan man sige, at historien kun løst er hæftet til vores hjerne (viden), men ikke til vores krop (følelser). Det overdrevne angreb af mere, mere, mere historie medfører en dekadent overfokusering på tænkningen og derved en nedprioritering af kroppen og lidenskaberne, hvilket medfører at *det hele menneske* går tabt. Den fremmedgørelse det moderne menneske føler er for Nietzsche et resultat deraf. Når mennesket bliver mættet med historie mister historien dens momentum, den bliver objektiv og alle begivenheder bliver *lige gyldige*, de mister deres forskellighed og unikum: "Hvor mange forskelligheder må man ikke se bort fra, hvis den skal have den omtalte styrkende virkning, hvor voldeligt må det forgangnes individualitet ikke presses ind i en almen form og afslibes på alle skarpe hjørner og kanter til fordel for ligheden".

Når Nietzsche taler om *historien*

taler han om historien i bred forstand, ikke kun decideret realhistorie, men også om kunst, litteratur, musik, filosofi – hele den encyklopædiske viden. Han står altså i direkte modsætning til Hegel (hvis tænkning kaldes "vidende ynkelihood"), som jo dikterede: mere kompleksitet, mere viden, mere historie! Det er her, jeg vil tillade mig at drage en analogi mellem det, Nietzsche taler op imod og det, jeg her taler op imod: Internettet. Når vi går på Internettet har vi mulighed for at modtage uendeligt meget viden, og denne viden bliver præsenteret for os på en ofte *in your face*-facon, store historier presset ned i tabloide *blurbs*.

Internettets unytte

Jeg er sikker på at Hegel ville have *elsket* Internettet (måske mere idéen end udførelsen) og at Nietzsche ville have *hadet* det af et godt hjerte, som kun Nietzsche kan det. Raseriet ville fyge som aldrig før, hvis Nietzsche blev sat overfor Wikipedia, denne "*frie encyklopædi som alle kan redigere*". Wikipedia er alt det, Nietzsche raser mod i *Historiens Nytte* – Wikipedia indrammer alt (!) pænt, den sideordner alt og allerværst: den er umiddelbart og for alle tilgængelig! Vi *surfer* på Internettet, vi skøjter med vores intellekt let henover Wiki-artikler om: "Den Spanske Borgerkrig", "Tulipan (*Tulipa*)", "Zelot", "Townes Van Zandt", "Inger Christensen", "Den lille havfrue" og "Lysår". Citationstegnene skulle her gerne understrege det ironiske, det umulige i distancen –

der er kraftsparkemig langt fra "*Inger Christensens forfatterskab spænder meget bredt over eksperimenterende romaner til systemdigtning til essays og meget andet*" til at sidde i sin lænestol om eftermiddagen på sit værelse og læse i sin *nyindkøbte genudgivende* udgave af *Alfabet: "Abrikostræerne findes, abrikostræerne findes"*. Det findes, abrikostræerne findes". Det sidste (som også her er "presset ind i en almen form") kan aldrig reduceres til det første, og jeg tror, mit ubehag stammer fra forsøget derpå.

En "I Feel Lucky"-knap kan ikke erstatte tilfældets magi. Kun intellektet er med på Internettet, kroppen sidder upåvirket fyrre centimeter *bagude*. Den nye Mac-Book er efterhånden så intuitiv, at jeg rent kan glemme at jeg har en krop, og jeg, et menneske, er således blevet reduceret til en *bruger af computer*. Med de nye e-bøger kan jeg smide alle mine *gammeldags* bøger ud og aldrig komme til at falde over en bog igen, ligesom jeg faldt over *Historiens Nytte* en dag nede i antikariatet. Og jeg vil gerne være den første til at sige det: Jeg giver den der Kindle to år maximum. Denne sidste sætning kan dog desværre ikke være andet end ironisk i dag.

Nietzsche slog altid et slag for fysikaliteten, og nu er jeg skrivende ved at tangere ham (i stemthed og kun for en stund, forstås), og det er jeg sådan set fint tilfreds med. *Historiens Nytte* (og pointerne tog han med sig i sit senere forfatterskab, se: *Moralens Oprindelse*) forklarer mig, hvorfor Internettet ikke *kun* er af det gode. Samtidig har

Nietzsche selvfølgelig en art løsning på dette problem (løsningen følger jo heldigvis ofte med, når problemet er skarpt defineret). Allerede i værkets tyske titel er dette impliceret: *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*. Historien skal være *für das Leben*, aldrig omvendt. Nietzsche skriver i slutningen af bogen: "Midlerne mod det historiske hedder – *det uhistoriske* og *det overhistoriske*. Med disse navne vender vi tilbage til begyndelsen af vor betragtning og til dens ro. Med ordet "det uhistoriske" betegner jeg kraften og kunsten at kunne *glemme* og lukke sig inde i en begrænset *horisont*; "overhistoriske" kalder jeg de magter, der leder blikket væk fra udviklingen hen til det, der giver tilværelsen karakter af det evige og uforanderlige, til *kunst og religion*." Hvis vi sætter det subjektive i centrum og lægger et perspektivisk blik på historien vil vi altså bibeholde vores evne til at glemme – og det huskes jo, at denne er handlingens motor. Kreativitetens motor er den aristokratiske tilgang til historien, den der er i stand til at skelne mellem, at noget er *lig hinanden* og det, at der ligger et evigt princip bag. At kunsten er knyttet til denne erkendelse virker for mig intuitivt rigtigt, men jeg vil ikke komme nærmere ind på det her.

Umuligheden af glemsel

... - dette må altså være min anke mod Internettet. Det er i glemslen, at menneskets evne til at tænke originalt træder i kraft. Når vi husker alt refererer vi blot, når vi glemmer (og altså skelner

og skærer fra) skaber vi noget nyt. Når vi intuitivt surfende tilegner os ny 'viden' gennem Wikipedia på vores Mac-computere, er vi pludselig i stand til at huske alting, og vores videnstilegnelse bliver pludselig så mekanisk som vores begrebsdannelse, mens vi bliver reduceret til vidensbeholdere. Når vi i vore studier stopper op fordi vi kommer i tanke om en linje poesi, et kunstværk eller en filosofisk idé (karakteren er her ligegyldig) som tidligere har berørt os, er vi i gang med noget unikt, nemlig at skabe en ny sammenhæng. Der er ikke noget bedre end citater, der citeres uden at blive tjekket først – her skinner noget af menneskets subjektive karakter i kraft. Jeg vil ikke huske hele *Historiens Nytte* udenad, jeg vil lægge den fra mig, når jeg har læst den til ende, og så vil jeg bruge det, jeg har taget *med* fra læsningen i denne (håbløst u-akademiske, vrøvlede og alt for lange) artikel. På den måde vil jeg internalisere bogen og gøre den til en uadskillelig del af mig, jeg vil drage erfaring af den (i en, ironisk (?) nok, Hegelsk forstand).

Og selvfølgelig er det muligt at drage erfaring af ting, vi støder ind i på Internettet. Alt andet ville vist være dumt at hævde. Det er blot et spørgsmål om, hvilken tilgang vi går til mediet på, hvorledes vi er stemt. En mere vanskelig brug af Internettet ville være dejlig, en tilbagegang til disse gamle, langsommelige computere, der tog fem minutter om at starte op. Således ville vi gå til Internettet med et *formål*, med et *Nutzen für das Leben*. Jeg er

allerhelvedes idiosynkratisk nu her og jeg ved det godt. Hvis vi virkelig skulle tage sådan et skridt *tilbage* kunne vi vel ligeså godt tage skridtet fuldt ud og gå ned i bibliotekets lange gange, eller købe vores bøger i boghandlerne og i de hyggelige, overlæssede antikvariater, der heldigvis stadig findes i Århus. Det kunne vi vel lige så godt. Det ville forresten være helt fint med mig.

Test dig selv - faglig eller farlig?

Måske har du hørt om Faglig Weekend? En af de fornemste traditioner på idéhistorie og lidt af et forårshøjdepunkt for mange. Men er Faglig Weekend overhovedet noget for dig, eller er du mere til alternativet? Ta' testen og find den weekend, der passer bedst på dig.

Faglig Weekend

Du studerer idéhistorie, primært på grund af din beundring for Hans-Jørgen Schanz. Du vil gerne tilbringe weekenden på den idylliske Himmerlandsgård i selskab med ligesindede idéhistorikere og søde filosoffer. Efter et åbningsforedrag af Jakob-Bek Thomsen, hvoraf du mest af alt husker det med de bare bryster; er der frokost i spisesalen, hvor du kan stole trygt på Sidsel Jelveds kyn-dige vejledning i køds indhold af kød. Efter en kort pause og en lækker soya-latte fortæller Thomas Erslev dig om kompostbunkens temporale ontologi. Selv titlen gør dig helt glad i maven. Spilaften er lige dig; du briller i idéhistorisk "Hvem er Hvem" og værdsætter den interne humor. Lørdag er der workshop. Som inkarneret middelklassefeminist løser du verdens problemer gennem intellektuel Legoleg og ophedet debat.

Din allerede opvakte politiske korrekthed stimuleres yderligere af Esben Bøgh Sørensens oplæg om kapitalismens naturlighed eller mangel på samme. Det knager lidt i ryggen efter to dages rygklapperi, men det holder dig ikke fra at deltage i en længere Medina-dansesession straks mørket falder på. Ingen dårlig samvittighed dér, din rullekrave opretholder den ironiske distance, og du har tænkt store tanker hele dagen.

Krilrer det i maven for at komme af sted? Så tag på Faglig Weekend 2017!

Farlig Weekend

Du studerer idéhistorie, primært på grund af din store interesse for Marquise de Sade og Carl Schmitt. Din perfekte weekend-getaway finder sted i Freuds kælder, i selskab med Ole Mordsing. En fed fredagsaktivitet indebærer en live vivisektion, udført af Jakob Bæst-Thomson himself (efter sådan en omgang er der også bedre plads på sovesalen). Når sulten melder sig, mæsker du dig i Sidsel Helveds helstegte veganer. En hurtig kop kulsort kaffe, og du er klar til Thomas Er-slems lynkursus i døde kroppe og skræmmende lange foredragstitler. Aftenen rundes af med en klassisk spilaften: live-rollespil med skarpe klinger, dirigeret af Kurt (Nordjyllands Bedste Børnelokker 2013). Du ser især frem til lørdag som står i nazifeminismens tegn. Det bliver lige lovligt grafisk, men du holder dig på måt-

ten, mens Louise og Louise (som voksede sammen ved hoften under en morgenyoga session anført af Cecilie Slimgal) udfører et fear-feministisk ritual, som med ét sætter Esben Bøh Sørensens oplæg om kannibalismens naturlighed i et nyt lys. Festlighederne slutter ikke her. Du nyder et glas blodrød vin og danser til Medina (dét er farligt god pop).

Nikker du begejstret til ovenstående? Nej vel? Så prøv Faglig Weekend 2017 – det er bedre end alternativet og billigere end at blive hjemme!

*Anne Vestergaard
og Amalie Dybro Møller*

Linnea Høyer

Sarah Gamp og Florence Nightingale

"FIFTY YEARS."

1838

THEN.

Supplement to the "NURSING

(The "Nursing Record" is Published every Thursday, Price 2d.

PUBLISHERS:

1888

NOW.

"RECORD," December 20, 1888.

Office, Dorset Works, Salisbury Square, Fleet Street, London.

SAMPSON LOW, MARSTON, SEARLE AND RIVINGTON (Limited)

På billedet ovenfor ser vi to sygeplejersker under årstallene 1838 og 1888. Kvinden til venstre er en portrættering af Charles Dickens-karakteren Sarah Gamp. Gamp, der optræder i romanen *Martin Chuzzlewit* (1844), er Dickens' udgave af start-1800-tallets ufaglærte sygeplejerske: den grådige, plumpe, drikfældige kone, der bekymrer sig mere om hendes eget velbefindende end hendes patienter. Kvinden til højre

er det victorianske Englands idealbillede på en sygeplejerske: ren, opofrende og moralsk overlegen. Dette billede er i høj grad udformet efter forbilledet Florence Nightingale (1820-1910). Nightingale, der populært opfattes som den faglærte sygeplejers grundlægger, blev efter hendes udsendelse til Krimkrigen et nationalklenodie med tilnavne som *The Angel of Crimea* og *The Lady with the Lamp*.

Billedet er en klassisk 'før og efter-reklame' i sin tid trykt for tidsskriftet *The Nursing Record*. Der er tale om en kariatur og et ideal. Billedet røber altså, at der i løbet af 1800-tallet sker et skifte i perceptionen af sygeplejersken. Jeg vil i denne artikel udlægge én forklaringsmulighed for dette skifte.

I tråd med reklamen for *The Nursing Record* tegner Nightingale i sine egne noter et Sarah Gamp-lignende billede af hendes forgængere: sjusk, uanstændighed og dårlig moral. Nightingale konkluderer: "... og hvordan kunne det være anderledes, når kvinder tager arbejde for penge og ikke i kærlighed for næsten?" (McDonald 2004: 500). Som en central forskel på hendes tids og fortidens sygeplejersker peger Nightingale altså på *motivationen* bag arbejdet: Handler man for penge eller af kærlighed. Det er netop denne forståelse af forskellen på motivationerne, en sygeplejerske ligger bag sit arbejde, som jeg mener, kan forklare det grundlæggende forståelsesskifte i opfattelsen af sygeplejersken i løbet af 1800-tallet.

For at forstå hvorfor drivkraft er vigtig for forståelsen af sygeplejersken, må vi tage en omvej. Vi går derfor først til

Adam Smith, der ser på hvilke drivkræfter, som holder samfundet sammen. Dernæst går vi til John Locke for at forstå betydningen af forskellen på produktivt og reproduktivt arbejde.

Adam Smiths middag

Den skotske filosof Adam Smith undersøger i værket *The Wealth of Nations* (1776), hvilke drivkræfter der binder et samfund præget af arbejdsdeling sammen. For at eksemplificere stiller Smith spørgsmålet, hvordan hans middag ender på middagsbordet. Han når frem til, at "... det ikke [er] på grund af slagterens, bryggerens og bagerens velvilje, vi kan se frem til vores middagsmåltid, men fordi de ser på deres egen interesse." (Smith 2013: 54). Smith får altså middag på bordet, fordi slagteren, bryggeren og bageren har økonomisk incitament til at sælge ham deres varer. Smith ser i mennesket en naturlig tilbøjelighed til at handle efter egen nytte. Det er altså egeninteressen, der med sine usynlige hænder styrer markedet, og derved er drivkraften i det specialiserede samfund.

I sit værk *Det eneste køn* (2013) udpeger den svenske økonom Katrine Kielos dog et manglende led i Smiths fortæl-

ling: Det faktum at Smiths middag er blevet tilberedt og serveret for ham af hans mor. Margaret Douglas, Adam Smiths mor, boede – også i Smiths voksne liv – i hans hjem og passede hans husholdning. At dette ikke indruges i Smiths udlægning kan skyldes, at hans teori baserer sig på overskud som grundstenen for markedet: "... at man bytter det overskud af produktet af eget arbejde, der ligger udover hvad man selv forbruger, med den del af produktet af andres arbejde, som man har brug for" (Smith 2013: 61). Begrebet overskud hører dog en terminologi til, der besværligt overføres på arbejde, som ikke producerer et håndgribeligt, materielt produkt. Smiths model er altså kun udformet til arbejde med et konkret materielt udkom. Arbejde, der skaber et materielt udkom eller produkt, kategoriseres som produktivt arbejde. Hvad Smith ikke forholder sig til er, at *produktivt arbejde* også i sig selv kan forstås som produktet af arbejde – et arbejde der kategoriseres som reproduktivt arbejde. *Reproduktivt arbejde* som f.eks. husholdning eller sygepleje bliver grundet dets mangel på materielle afkast usynligt i Smiths model.

Da vi antager, at Smiths mor arbejdede ubetalt, kommer hans teori til kort, når den skal redegøre for, med hvilket incitament for øje Smiths mor udførte hendes arbejde. Som Kielos konkluderer, kan vi reelt set ikke vide "... hvorfor Adam Smiths mor tog hånd om sin søn. Vi ved bare at hun gjorde det" (Kielos 2013: 22). For at forstå Smiths mors incitament må vi gå til den engelske filosof John Locke (1632-1704) og hans definition af arbejde.

Den altruistiske drivkraft

Hos Smith blev markedet centreret omkring en materiel vare som genstand til handel. Dette fokus på produktivt arbejde ser man også tidligere hos Locke i værket *Two Treatises of Government* (1690). Her definerer Locke – via hans definition af ejendom – arbejde som "[h]ans krops arbejde og hans hænders værk er, har vi lov til at sige, i egentligt forstand er hans. [...] har han tilført sit arbejde og tilføjet noget, som er hans eget, hvorved han gør det til sin ejendom" (Locke 1996: 46). Locke eksemplificerer dette med et agern – hvis du samler et op, er det dit. Derudover, tilføjer Locke, har man også ret til, hvad ens ejendom producerer som f.eks. en slaves arbejde.

Den feministiske økonom Nancy Folbre udpeger dog i værket *Greed, Lust and Gender – A History of Economic Ideas* fra 2006 et problematisk aspekt i Lockes definition af ejerskab og arbejde. Definitionen passer godt på produktivt arbejde. Appliceres teorien derimod på reproduktivt arbejde, bliver udkommet radikalt. Overført på f.eks. moderskab ville Locke umiddelbart, i kraft af at have båret, passet og opfostret det, være nød til at accepterede barnet som en frugt af kvindens arbejde. Barnet, inklusiv hvad det måtte kunne producere, ville retmæssigt tilkomme moderen, og således ville ingen mennesker fødes frie. Locke kommer dog uden om problemet ved at angive opfostring og opdragelse af børn som en naturlig tilbøjelighed snarere end arbejde i traditionel forstand. Det bliver i stedet en drift givet af Gud: "woven into the Principles of Human Nature such a tenderness for their Off-spring" (Folbre 2009: 25). Groft defineret bliver reproduktivt arbejde, som ofte blev varetaget af kvinder, altså noget radikalt anderledes end produktivt, som ofte blev varetaget af mænd.

Det victorianske kvindeideal

Vi vender nu tilbage til reklamen for

The Nursing Record – karikaturen af plumpe Sarah Gamp og det pietistiske, victorianske idealbillede. Fra Nightingales synspunkt kan billedet tolkes som forskellen mellem egen nytte og altruisme.

Forklarer man Gamp ud fra Adam Smiths teori om egeninteressen som samfundets usynlige drivkraft, burde man ikke kunne kalde Gamp grådig, blot fordi hun drives af et økonomisk incitament. Som Smith forklarer, er det netop ikke folks "... menneskelighed, vi henvender os til, men deres egenkærlighed" (Smith 2013: 54), når vi modtager en ydelse fra dem på markedet. Det er altså ikke et udtryk for egoisme, idet viljen til at forbedre egne vilkår reelt set afstedkommer flittighed og arbejdsomhed. At arbejdsomheden i første omgang er drevet af egeninteresse kommer desuden i sidste ende almenheden til gode, idet Smith selv eksempelvis får adgang til kød, øl, og brød. Gamps problem er, at sygepleje kategoriseres som reproduktivt arbejde, som falder udenfor Lockes definition af arbejde. Når Smith heller ikke inddrager det i sin markedsteori, bliver denne type arbejde derfor konceptualiseret som noget diametralt modsat end markedet

forgængere, som hun forsøger at tage afstand fra, kom fra de nederste samfundslag – hvilket muligvis skyldes, at sygepleje før Nightingale ikke var prestigefyldt.

Litteratur

England, Paula og Nancy Folbre (2003): "Contracting or care", i Ferber, Marianne A. og Julie Nelson (eds.): *Feminist economics today*, Chicago: University of Chicago Press, s. 61-79

Folbre, Nancy (2009): *Greed, Lust and Gender – A History of Economic Ideas*, Oxford University Press, New York

Kielos, Katrine (2013): *Det eneste køn*, Forlaget Pressto, København

Locke, John (1996): *Anden afhandling om styreformen*, DET lille FORLAG, København

McDonald, Lynn (red.) (2004): *Florence Nightingales European Travels, Volume 7 of the Collected Works of Florence Nightingale*, Waterloo, Ontario, Canada

Smith, Adam (2013): *Nationernes Velstand I*, Informations Forlag, København

Olivia Lyhne

Feminismens fællessprog

Kvinderne lever adskilt fra hinanden sammen med mændene og er langt stærkere knyttet til disse end til deres medsøstre på grund af bopæl og arbejde, økonomiske interesser og mændenes (f.eks. faderens eller ægtefællens) sociale position. Borgerskabets kvinder føler sig solidariske med borgerskabet, ikke med proletariatets kvinder, hvide kvinder med hvide mænd, ikke med sorte kvinder” (de Beauvoir, 1949: 1,17)

Simone de Beauvoirs påstand i *The Second Sex* er, at kvindekampen er kommet i gang så sent, fordi der for kvinder som gruppe aldrig har været et historisk ”før”. For de sorte har der været et før, før de blev gjort til slaver af den hvide mand, og for proletariatet har der været naturtilstand, før de blev undertrykt af den herskende klasse. Kvinder er i modsætning til alle andre undertrykte grupper knyttet til deres undertrykkere, fordi denne tilknytning også kan være til fordel for dem selv.

Det, at kvinder er det *Andet* og først og fremmest tilhører en gruppe defineret af mænd, kunne også tydeligt ses, da kvinder verden over begyndte at få stemmeret. Ingen steder skete der betydelige mandatforandringer partier og ideologier imellem, da kvinder i første omgang var landmandskoner,

arbejderkoner eller borgerskabsfruer, og derfor som regel stemte det samme som deres mænd. Men efterhånden som kvindebevægelsen for alvor har fået fat, har feminismen udviklet mange facetter, mange forgreninger, og man skal være lidt af en blæksprutte for at kæmpe på alle fronter. Socialisterne siger ingen kvindekamp uden klassekamp. Queer-folket siger ingen kvindekamp uden LGBTQ* kamp. Ikke-hvide siger ingen kvindekamp uden racekamp.

Det, som alle grene af feminismen har til fælles, er en kamp for lige rettigheder og ligestilling mellem kønnene. I direkte forlængelse følger LGBTQ* og race-rettigheder, klassekamp og et stigende fokus på kropspositivitet. Alle feministe står på skuldrene af dem, der kom før os. Men den kamp, de kæmpede,

er ikke den samme, der kæmpes i dag. Omstændighederne er andre. Kampen for ligeløn for mænd og kvinder er vigtig, men vi ville slet ikke kunne tage den kamp, hvis ikke andre feminister havde fået kvinderne ud på arbejdsmarkedet og dermed gjort kvinden økonomisk uafhængig af manden. Seksuel frigørelse, p-piller og fri abort går hånd i hånd og har været med til at lægge kimen for, at kvinden har taget ejerskab over sin seksualitet og bevæget sig fra et seksualiseret objekt til et seksuelt subjekt. Men sidder illusionen om kvinden som enten luder eller madonna virkelig så dybt i os, at vi nu har bevæget os fra seksuel frigørelse til slutshaming?

For at besvare det spørgsmål og for at forsøge at finde et fælles feministisk sprog for 60'er-feminister, fjerdebølgefeminister og feminister, der føler, at køn er noget, der som en voldsakt bliver gjort mod dem, vil jeg gå ud fra den præmis, at Nikita Klæstrup er filosof. Tidligere generationer af feminister har bevæget sig væk fra feminine idealer, ladet håret gro og brysterne hænge. Fjerdebølgefeministerne dyrker de feminine idealer. Klæstrup siger i DR dokumentaren *Adgang med Abdel: Feminisme eller Fornøjelse*:

"Mette Fugl er fra den generation¹(...) de vendte sig meget imod alt det, der er feminint. Men jeg føler, at når man gør det, så spiller man med på samfundets præmis om, at alt hvad der er feminint, det automatisk er mindre værd" (Abdel, 2017: 13:43-13:56).

At gøre stereotypisk maskuline idealer til mere værd og mere efterstræbelsesværdige for kvinder er også noget af det, de Beauvoir er blevet anklaget for af sine feministiske efterkommere. Men måden de Beauvoir forholder sig til det feminine er udelukkende som en begrænsning, der bliver pålagt kvinden i hendes ungdom. Hun lærer, at kvinden skal holde sig fra initiativ og vedblive at forholde sig passivt. Betingelsen herfor er at give afkald på sig selv. Men hvis man aktivt vælger at dyrke feminine kropsidealer eller aktivt vælger at være hjemmegående husmor, så er det jo ikke længere en passiv og udefrakommende handling.

Når alle feminister og kvindesagsforkæmpere gerne vil have lige rettigheder, så er det ønskværdigt, at det også går godt på feminismens andre fronter. Den feministiske klassekamp vil også gerne have, at det går godt med kampen for race og LGBTQ* rettigheder og omvendt. På samme måde må man gå

ud fra, at den ældre generation af feminister, der kæmpede for seksuel frigørelse og ligeløn, ønsker, at det går godt på den nye feministiske front, fordi det, de kæmper for, i bund og grund er det samme. Sociale medier, barsel og retten til at bære tørklæde var ikke emner, der blev diskuteret i tidligere generationer. Sexet undertøj til offentligt skue var ikke et konfliktpunkt, for 68'ere feminister havde slet ikke bh'er på, når de færdedes offentligt. Desuden havde de heller ingen sociale medier at lægge det op på.

Donna Haraway skriver i *A Cyborg Manifesto*, at drømmen om et fælles feministisk sprog er totalitær og imperialistisk, da det fælles feministiske sprog i høj grad vil være præget af de privilegerede feminister – altså over- og middelklassens hvide, heteroseksuelle kvinder. At de privilegerede feminister vil besætte feminismen og udtale sig på underprivilegerede gruppers vegne. Derfor er det heller ikke et fælles sprog, hun ønsker med sit socialistiske, transhumanistiske, feministiske manifest: "This is a dream not of a common language, but of a powerful infidel heteroglossia²" (Haraway, 1991: 316). Det er lige netop derfor, at der er brug for de

forskellige forgreninger af feminismen, fordi der fortsat er brug for ligestilling på flere kamppladser. Men når alt kommer til alt, er der stadig en grundlæggende enighed om ligestilling og retfærdighed blandt feminister, selvom der kan være tale om forskellige dialekter inden for samme sprog.

Slutnoter

1 Mette Fugl (f. 1949) har anfægtet det afklædte Girl Squads (Nikita Klæstrup, Louise Kjølsten, Ekatarina Andersen) ret til at kalde sig feminister.

2 Heteroglossia beskriver sameksistensen af adskilte variationer inden for samme sprog – f.eks. feministisk sprog – typisk afhængig af afsenderen.

Litteraturliste

Adgang med Abdel: Feminisme eller Fornøjelse. Tilgængelig: <https://www.dr.dk/tv/se/adgang-med-abdel/hurtigloerberne-2017/adgang-med-abdel-feminisme-eller-fornocjelse> (2017, 14/4-17)

de Beauvoir, Simone (1949) *Det Andet Køn*, Tiderne Skifter, København

Haraway, Donna (1991) *A Cyborg Manifesto* i *Simians, Cyborgs and Women*, Taylor & Francis Ltd, Abingdon (England), s. 299

Rødderne den
Arkivariske Front

Vil du på udveksling til Paris?

Indføring i individuelt tilrettelagt tilvalg i udlandet, anno 1948 og 1961

"En dame sad lige foran ham (red: Jean Wahl) med en indpakket stenografmaskine og klaprede det uøddelige vrøvl ned til stor gene for os andre. Nå, jeg hører ham naturligvis kun af sproglige og kuriøse grunde" (Kemp 1961: 4)

"De vous serais reconnaissante de bien vouloir inscrire à la Faculte des Lettres, comme étudiante sans controle M. Kemp. Mme M. Baratin." (Kemp 1961: 2)

I 2016 finder Rødderne den Arkivariske Front en brevveksling mellem Peter Kemp og Johannes Sløk, hvor Kemp i 1996 har vedlagt en kopi af et brev til Sløk fra 1961, som han sendte fra Sorbonne Universitet, selvom han endnu ikke var indskrevet endnu, hvorefter Sløk replicerede, at Kems ophold mindede om sit eget i 1948, hvor han både gik på College de France og på Sorbonne, selvom han heller ikke havde været indskrevet. Brevvekslingen er en lektion i bureaukratiske strukturer, hvis træghed ufortrødent trumfer ratio-

neringsmærker, indskrivninger, sprogkurser, professorer, livretter og legatansøgninger. Resultatet er "et frygteligt maseri og til tider kaos" (Kemp 1961: 3). Fortvivl gerne! Rødderne den Arkivariske Front kan berette, at individuelt tilrettelagte tilvalg i udlandet stadig er præget af samme træghed og uforsonlighed – ja, måske er det endda intensiveret, nu hvor det virkelige bureaukrati er erstattet af en magtesløs administration. Diskrete maskiner kommunikerer udmærket, men intet kan give os det virkelige bureaukrati tilbage!

Materialet på de efterfølgende sider er et fotografisk genoptryk af Rødderne den Arkivariske Fronts publikation fra 2016: *Jeg glemte min livret*, Aarhus: Arkivari-
sternes Bogklub.

Om brevvekslingens deltagere:

Peter Kemp (f. 1937, Vindung) er professor emeritus, systematisk teolog og filosof samt præsident for Føderationen af Filosofiske Foreninger. Fyldte 79 år i 2016.

Johannes Sløk (f. 1916, Frederiksberg) er professor emeritus, systematisk teolog og filosof. Kunne være fyldt 100 år i 2016.

Asker Bryld Staunæs (f. 1995, Frederiksberg) er stud. idéhistorie, systematisk arkivarist og posthumanist. Fyldte 21 år i 2016.

K O P I

CENTER FOR ETIK OG RET
i Natur og Samfund

Forskerbyen Symbion
Fruebjergvej 3
DK 2100 København Ø
Danmark

Telefon: 45.39179858, Telefax: 45.39179857

11. februar 1996

Professor dr. theol.
John. Sløk
Rosenvej 11
8240 Risskov

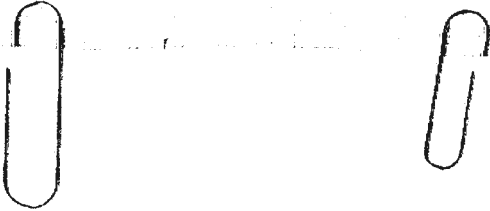
Kære Bo!

Nu skulle alt hvis være i orden med hensyn til din bog, Dronningen har fået den og jeg håber du har modtaget nogle flere eksemplarer af den. Det har Thor A. Bak også, så M. Lafarge har ikke fået lov at splitte billigt. Det manglede også bare.

Jeg vedlægger en kopi af et gammelt brev, jeg har skrevet til dig - det fandt jeg forleden dag og det har mere mig meget, dels fordi jeg så godt skjuler, at jeg ikke studerede ret meget de første par måneder i Paris, dels fordi jeg er betydeligt mere begejstret for filosofferne Polin og Junkélévitz end for Ricœur, der kun får nogle få linjer om at han læser op af et manuskript for mange tilhørere - siden har jeg jo vurderet disse tre helt anderledes!

Har du hørt om, hvordan Politikens kulturredaktion påstod, at et billede, der skulle ledsage en anmeldelse af en bog af og forestille Hartnack, men forestillede Løgstrup, skulle forestille dig. Jeg var blandt dem, der gjorde avisen opmærksom på, at du aldrig har haft Løgstrups hårpragt på tegningen, og redaktionen måtte til sidst beskæmmet bøje sig

De bedste ønsker
til jer begge fra -
jeres hengivne

Enter Kemp
Fondation danoise
9, boulevard Jourdan
Paris XIV
France.

15. december 1961

Kære professor Sløk,

Efter at jeg nu har været her i Paris i halvanden måned, synes jeg, at De bør høre lidt om, hvordan den første tid er gået. Den er – jeg håber De tilgiver mig – ikke blot gået med filosofiske studier. Allerede i de første dage blev jeg klar over, at hvis jeg skulle gøre mig håb om at få noget ud af forelæsningerne ved Sorbonne, måtte jeg tage franskundervisning. Og det har jeg så også gjort. Jeg har gået til fransk de fem af ugens dage fra kl. 12.30-14.00 og tirsdag og torsdag fra 19.00-20.00. Samtidig har jeg for at øve mit øre for det franske gået til en forelæsning på Sorbonne over et eller andet filosofisk hver formiddag og i december til een eller to forelæsninger hver eftermiddag. Det har naturligvis hjulpet på min evne til at forstå sproget, når det tales. Jeg kunne jo, da jeg kom herved, temmelig let læse fransk, men skrive, tale om, høre det kunne jeg ikke, og det er det, som der nu er rådet bod på. Efter jul vil jeg så holde op med franskundervisningen og de mange forelæsninger, for at hellige mig det emne, jeg er taget herved for at studere, og nogle enkelte gode professorer, der forelæser over noget, der har relation til mit emne.

Tiden indtil nu er også gået med at se og opleve Paris, og dertil kan al tiden jo gå, hvis man ikke passer på. Jeg synes dog, at jeg i den første tid måtte orientere mig lidt, selvom det skulle gå ud over hjemmelæsningen. Jeg har da heller ikke fået læst ret meget i den forløbne tid, noget Bergson, noget Sartre og Émile Breniers bog: *Transformation de la philosophie française*. Denne sidste synes jeg er ganske fortræffelig som indførelse i de problemer, der har optaget og optager sindene i dette århundredes Frankrig. Den står i Aarhus på det filosofiske institut. Jeg har altså ikke læst så meget endnu, men jeg har besluttet, at i hvert fald januar og februar skal være arbe-

jds måneder, og omkring den 1. februar skal jeg sende Dem en rapport om, hvordan mit arbejde til den tid er skredet frem.

Efter jul håber jeg også omsider at være blevet indskrevet på Sorbonne. De vil tro det er løgn, når de hører om, hvor vanskeligt det har været, selvom jeg er her på fransk statslegat. Først skulle jeg afhente et papir på legatkontoret hernede. Det fik jeg besked om at aflevere på universitetet. Jeg stillede mig så troskyldigt i kø foran det humanistiske fakultets kontor, og efter at have stået der i tre kvarter fik jeg at vide, at jeg et andet sted skulle hente et kø-kort. Det hentede jeg så, og skulle ifølge det stille mig i kø den 27 november. Da jeg havde stået i kø på den dato i en halvtimes tid, blev jeg smidt ud af køen, fordi jeg ikke havde købt en livret, hvilket er en lille bog med vita og eksaminer noteret som alle studenter skal have. Så, jeg købte bogen og stillede mig i kø igen. Da jeg endelig kom ind på fakultetskontoret, fik jeg lov til at skrive min adresse og betale for et frimærke med løfte om at høre nærmere. Jeg hørte nærmere og fik besked om på en bestemt dag og tid at stille på et kontor for fremmede studenter. Jeg gik derop og fik et papir, som man bad mig aflevere en torsdag morgen på fakultetskontoret. På papiret stod skrevet: *de vous serais reconnaissante de bien vouloir inscrire à la Faculte des Lettres, comme étudiante sans controle M. Kemp. Mme M. Baratin.* Med dette vigtige papir stillede jeg så på fakultetskontoret. Imidlertid kludrede jeg i det, idet jeg glemte min livret hjemme. Jeg spurgte, om jeg ikke skulle gå ind hos portneren og købe en ny. Dette spørgsmål så den dame, jeg talte med sig ikke i stand til at besvare; hun sendte mig hen til en anden, som sendte mig til en tredje osv., indtil jeg fandt ud af, at jeg hellere måtte tage hjem. Næste dag tog jeg så ind til kontoret igen, men man ordner kun sådanne sager som min

torsdag formiddage, så jeg måtte gå igen. Og nu håber jeg så på næste torsdag lige inden jul at det skal lykkes mig at blive indskrevet. Måske holder man ferie på torsdag, men så er der jo hele januar til at forsøge i.

At blive indskrevet har ikke nogen betydning med hensyn til adgangen til forelæsningerne; den er fri. Men jeg kan ikke komme på universitetsbiblioteket og det filosofiske bibliotek før jeg er indskrevet, så derfor må det gøres. Adgangen til forelæsningerne er som sagt fri, hvis man kommer tidnok til at kunne komme ind. Til visse af de filosofiske forelæsninger er tilstrømningen så stor, at den overgår tilstrømningen til Deres Kierkegaard-forelæsninger. Man skal være heldig, hvis man kan få en ordentlig stol at sidde på. De franske studenter gør tit det, at hvis der i et bestemt lokale til en bestemt tid er en meget søgt forelæser, de gerne vil høre, kommer de til den, der har forelæsning før i samme lokale. Så sikrer de sig en god siddeplads på den måde. At man ikke har akademisk kvarter på Sorbonne, gør i øvrigt ikke forholdene lettere. Alle forelæsninger begynder og ender officielt præcis, så De kan nok tænke dem, at når der er stor tilstrømning, og nogen skal ud af et auditorium mens andre skal ind samtidig af samme dør, er resultatet et frygteligt maseri og til tider kaos. Vi skal være vældig glade derhjemme for vores akademiske kvarter.

De er sikkert interesseret i at høre lidt om, hvilke forelæsninger, jeg følger. Og jeg skal nævne de vigtigste. Jeg kan begynde med Jean Wahl[*]. Jeg følger hans *rescherches métaphysiques*, ikke fordi de er meget værd, men fordi de er temmelig lette at forstå, da jeg kender det meste af hvad han siger i forvejen fra filosofihistorien. Hvis De hørte ham, ville de blive

*Jean Wahl (1888-1974):
https://fr.wikipedia.org/wiki/Jean_Wahl

rasende over hans overfladiskhed. Han springer rundt mellem filosoferne og sammenligner og viser forskelle, linier osv. Han er meget værre end mig til at sammenligne ting, der ikke uden videre har noget med hinanden at gøre. I øvrigt er han en mærkelig særling. Han ser ud og er klædt fuldkommen som manden på gaden forestiller sig en filosof. Jeg husker tydeligt den første gang, jeg så ham: inderst en hvid skjorte, dernæst en grå sweater, som ikke så ud til at være vasket i de 70 år, han så ud til at have levet; den ene skjorteflip stak ind under sweateren og omkring halsen havde han et slips, der øverst var sort og derefter gik over i samme farve som sweateren, ud over hvilken slipset i øvrigt sad. Så havde han udepå igen vest og jakke. Håret strittede til alle sider og brillerne havde stærkt hornstel. Da han begyndte forelæsningsen sad han med et hvidt stykke papir, og da han var færdig, havde han overmalet papiret med tegninger: hans manuskript var udarbejdet. En dame sad lige foran ham med en indpakket stenografmaskine og klaprede det udødelige vrøvl ned til stor gene for os andre. Nå, jeg hører ham naturligvis kun af sproglige og kuriøse grunde.

For at gå fra det værste til det bedste vil jeg nævne Polin[**]. Han har to forelæsninger. En over *liberté et ordre* og en anden over *la philosophie de l'atom* (eller: forholdet mellem teori og praksis). Han er grundig, klar, original, inspirerende og bruger filosofihistorien med forsigtighed og indlevelse. Han smiler altid lidt smøret, når han taler om Sartre og nævner som alle andre her i øvrigt Bergson med stor respekt. A propos Bergson, så er der næsten ikke en filosofisk forelæsnings, hvor han ikke nævnes. Han er på Sorbonne ganske enkelt dette århundredes filosof. Det betyder ikke, at man ikke kritiserer ham, Polin gør det, men det er hver gang med den

**Raymond Polin (1910-2001):

https://fr.wikipedia.org/wiki/Raymond_Polin

største respekt.

Så følger jeg to forelæsninger af Jankélévitch[***] . Han er den hurtigst talende professor jeg har hørt, men samtidig også den eleganteste og vittigste franske taler jeg har stiftet bekendtskab med. Han danser gennem problemerne og dog er han ikke overfladisk som Jean Wahl. Han er velforberedt og bliver længe på eet sted, indtil han med mange forskellige udtryk, mange eksempler og forskellige måder har klarlagt problemet. Den ene forelæsning er over "Autrui" altså næstebegrebet, og den anden over "La tentation", lidt mere populær, fordi den hører til cours publics, der transmitteres i Radio Sorbonne, en radio, der er oprettet på grund af pladsmanglen. Jeg ville dog ikke kunne forstå ham i radio fordi han taler så rasende hurtigt, så jeg kommer til selve forelæsningen. Sveden driver naturligvis af ham, medens han taler, skummet står ham om mundvigene og lommetørklædet må mange gange op og tørre det værste af.

Lad mig til sidst af filosofiprofessorerne nævne Ricoeur[****] . Han er ikke så charmerende eller interessant som de førnævnte, han sidder nede ved katederet og læser op af et manuskript, men han er meget søgt, og hans emne er også interessant, idet han behandler selve tidsproblemet.

Hvad jeg her har nævnt at professorers forelæsninger, vedkommer synes jeg alle mere eller mindre mit specialeområde. Andre forelæsninger har jeg naturligvis også hørt, for at lære fakultetet nærmere at kende. Endvidere har jeg hørt Os-

***Vladimir Jankélévitch (1903-1985):

https://fr.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Jankélévitch

****Paul Ricoeur (1913-2005):

https://fr.wikipedia.org/wiki/Paul_Ricoeur.

Bliver senere Kemps store filosofiske inspirationskilde og personlige ven.

car Cullmann[****] , som forelæser hver fredag i et specielt religiøst institut over Johannesevangeliet. Af ham forstår jeg hvert ord, fordi det er teologi og eksegesi.

Studerne her skriver som rasende. Der mangler lærebøger, men det er nu ikke hele grunden. Jeg tror mange af dem mangler lidt kritisk sans til at skelne mellem, hvad der er nyt i det, der siges, og hvad man kunne have sagt sig selv. Dertil kommer, at de nærer megen stor respekt for deres professorer, hvilket naturligvis i en vis forstand er udmærket, men respekten er så stor, at de forhindres i at se, hvad der ikke er guldgrube. Studenterne er også på anden måde lidt anderledes end de danske. De er meget politisk aktive, og de udøver politisk aktivitet sammen med deres professorer. En dag var der således fælles strejke fra studenternes og professorernes side, for at protestere imod at OAS[*****] havde smidt en bombe ind i en af professorernes lejligheder.

Jeg har også været til årsfest på universitetet. Den foregik med betydeligt mere farvepragt end hjemme, de franske professorer har gule eller røde kapper, og de forskellige udenlandske professorer, der blev kåret til æresdoktor, havde hver deres særprægede professorkappe på. Kun den norske Frede Castberg[*****], der blev æresdoktor, var i almindeligt sort tøj. Der blev holdt en tale af de forskellige dekaner for hver af æresdoktorerne, to doktorer for hvert fakultet, indimellem

****Oscar Cullmann (1902-1999):

https://fr.wikipedia.org/wiki/Oscar_Cullmann

*****Organisation armée secrète (1954-1962):

https://fr.wikipedia.org/wiki/Organisation_armée_secrète

En højreradikal paramilitærgruppe.

*****Frede Castberg (1893-1977):

https://no.wikipedia.org/wiki/Frede_Castberg

spillede et mægtigt orkester med harpe og hvad ved jeg, og til sidst talte rektor og kårede en neger, Senegals præsident, der også er digter, til doktor h.c[*****]. Det var en stolt, flot neger, der trådte frem. Og fotograferne væltede sig rundt for at få billeder af de nye doktorer, idet de fik tre haleskin af et eller andet dyr hængt over skulderen foruden noget papir i hånden.

Nu håber jeg, at de har fået indtryk af, at jeg har fået noget ud af opholdet. Jeg kunne selvfølgelig også fortælle dem en mængde om byen, men jeg har holdt mig til det, der angår universitetsforholdene og mit studium. Omkring 1. februar håber jeg at kunne sende dem en rapport om fremgang på det rent studiemæssige område, og til den tid vil jeg så også sende dem nogle udkast til legatansøgninger, så det kan lykkes mig at blive her, indtil foråret kommer.

Hjerteligste hilsener

Peter Kemp

*****Léopold Sédager Senghor (1906-2001),
https://en.wikipedia.org/wiki/Léopold_Sédager_Senghor

Senegalesisk præsident, digter og filosof.

28.2.96

Kære Peter

Tak for begge breve. Jeg har ikke bare skrevet til dronningen, men også fået et langt og hjerteligt brev fra hende. Også Vergote har skrevet meget venligt til mig og mener, at vi i stil og tankegang ligner hinanden meget!

Dit gamle brev fra Paris har rørt mig meget, og jeg kan ikke lade være med at sammenligne dig i -61 med mig i -48. Situationen i Paris havde naturligvis ændret sig meget i mellemtiden, så vi stod ikke helt over for de samme problemer; jeg havde desuden erhvervet mig dr. teol. titlen, og den slags titler betyder jo meget dernede. Jeg lod mig ikke indskrive ved Sorbonne, for gennem Heinrich Bach havde jeg fået adgang til det nationale bibliotek, og det kunne jeg udmerket klare mig med! Forresten gik jeg mere på Collège de France end på Sorbonne; det var stadig det med titlen. Men jeg hørte faktisk Jean Wahl og giver dig helt ret i det med overfladiskheden. ~~Jeg kender også~~ Jeg kender også Cullmann, men mest fra Basel. Du har derimod undgået det, som jeg var udsat for, nemlig rationeringsmærker, og de var næsten lige så umulige at få fat på som at få rigtig adgang til Sorbonne. De rationeringsmærker var mit første møde med fransk byråkrati, bevar mig vel! Iøvrigt brugte jeg ligesom du megen tid på at "oplevelse" Paris, og det er jeg ikke det mindste flov over. Jeg plejer ellers altid at indprente de studenter, der rejser til udlandet, at noget af det vigtigste er at lære dette fremmede sted at kende, dets atmosfære, dets esprit, dets kultur, for uden det forstod man ikke den forskning, som blev drevet der på stedet. Jeg gjorde det samme andre steder, især i Firenze og Rom; det var uvurderligt i mine studier over renaissance og dens filosoffer. Nu må jeg nøjst med minderne om det alt sammen, men jeg er meget lykkelig for at have oplevet det.

Hjertelig hilsen til jer alle tre

Fra **Peter Kemp** <kemp@edu.au.dk>
Dato: 31. oktober 2016 kl. 16:13
Til: Asker Bryld Staunæs <askerbryld@gmail.com>

Kære Asker

Det er der næppe noget galt i, men min brevveksling i 90'erne med Sløk står jo i bogen JS - 100 år, med mindre I har hele brevvekslingen, som jo er forkortet af hensyn til endnu levende, der omtales. Men hvordan har I fået fat i mit brev til ham fra studietiden? Det står jo ikke i bogen.

Bedste hilsner

Peter

-----Oprindelig meddelelse-----

Fra: Asker Bryld Staunæs [<mailto:askerbryld@gmail.com>]
Sendt: 31. oktober 2016 15:40
Til: Peter Kemp
Emne: Brevudveksling med Sløk

Fra **Asker Bryld Staunæs** <askerbryld@gmail.com>
Dato: 31. oktober 2016 kl. 16:24
Til: Peter Kemp <kemp@edu.au.dk>

Jeg har allerede fortrudt alt hvad jeg har skrevet i Tingen. Det har til tider dirret i fingrene efter at rive denne Ting over og smide den ud. Men det er trods alt præcis derfor, vi har lavet den. Tingen er til for at du kan skrive en tekst og fortryde det hele bitterligt, så du bliver nødt til at skrive en ny for at dæmme op for det rod, du fik lavet.

- Ella Wiberg, ansv. og tema redaktør

“Jeg har allerede fortrudt alt hvad jeg har skrevet i Tingen. Det har til tider dirret i fingrene efter at rive denne Ting over og smide den ud. Men det er trods alt præcis derfor, vi har lavet den. Tingen er til for at du kan skrive en tekst og fortryde det hele bitterligt, så du bliver nødt til at skrive en ny for at dæmme op for det rod, du fik lavet.”